

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีการวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง “ความพร้อมของแรงงานนอกระบบกับการเป็นสังคมสูงอายุในประเทศไทย” มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาคือ เพื่อศึกษาการเตรียมความพร้อมของแรงงานนอกระบบกับการเข้าสู่วัยสูงอายุ และทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบการจัดสวัสดิการให้กับผู้สูงอายุทั้งในและต่างประเทศเพื่อนำเสนอแนวทางการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมให้กับแรงงานนอกระบบเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายที่สร้างหลักประกันให้กับประชากรเปราะบางเมื่อเข้าสู่วัยชรา นอกจากนี้ผลการศึกษา还将นำไปสู่การพัฒนาและขยายองค์ความรู้ทั้งแนวคิดและทฤษฎีที่ว่าด้วยสังคมวิทยาสูงอายุในการเปิดพื้นที่ทางวิชาการ ขยายพรมแดนความรู้ และเปิดมุมมองใหม่เพื่อการพัฒนาในวงวิชาการต่อไป ซึ่งผู้วิจัยใคร่ขออธิบายในประเด็นต่าง ๆ เพื่อแสดงให้เห็นถึงวิธีวิทยาต่อไปนี้

๑. วิธีดำเนินการวิจัย
๒. ประชากรและตัวอย่าง
๓. แผนและขั้นตอนการสุ่มตัวอย่าง
๔. ขนาดตัวอย่าง
๕. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
๖. การนิยามเชิงปฏิบัติการและการสร้างมาตรวัด
๗. การทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
๘. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
๙. การนำเสนอและวิเคราะห์ข้อมูล
๑๐. การประชุมกลุ่มย่อย

๑. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาในงานวิจัยนี้ได้อาศัยวิธีวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เพื่อสืบค้นเอกสาร ตำรา หนังสือ บทความทางวิชาการในวารสารต่าง ๆ และเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ ใน ประเด็นศึกษา “ความพร้อมของแรงงานนอกระบบกับการเป็นสังคมสูงอายุในประเทศไทย” เพื่อใช้เป็น พื้นฐานในการทำความเข้าใจงานศึกษาก่อนหน้า การจัดระบบสวัสดิการ การเตรียมความพร้อมทั้งในเชิง แนวคิดและทฤษฎี อีกทั้งยังได้อาศัยวิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) เพื่อสำรวจความพร้อมของแรงงาน นอกระบบต่อการเป็นสังคมสูงอายุ ซึ่งพัฒนาข้อคำถามจากที่ได้ตั้งประเด็นศึกษาเอาไว้ในการทบทวน บรรณกรรมตามกรอบแนวคิดวิจัยที่สร้างขึ้น นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้อาศัยวิธีวิทยาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยการเก็บข้อมูลโดยใช้การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อที่จะสะท้อนความคิดเห็นในมิติ เชิงลึกร่วมกันในกลุ่มแรงงานนอกระบบต่อประเด็นต่าง ๆ ที่มีความน่าสนใจเพิ่มเติมทั้งความต้องการข้อมูลใน รายละเอียดจากผลการศึกษาในการสำรวจ ความรู้ความเข้าใจทั่วไปเกี่ยวกับการจัดสวัสดิการแรงงานนอก ระบบในปัจจุบัน การเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ เมื่อยามสูงอายุ และการจัดสวัสดิการที่ควรจะเป็นซึ่ง สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มแรงงานนอกระบบในปัจจุบัน

๒. ประชากรและตัวอย่าง

ประชากร (Population) คือ ประชากรที่อยู่ในวัยแรงงานซึ่งเป็นแรงงานนอกระบบ และไม่ได้รับ ความคุ้มครอง ไม่มีหลักประกันทางสังคมจากการทำงาน มีอายุระหว่าง ๔๐-๕๙ ปีเท่านั้น ทั้งในเขตเมืองและ เขตชนบททั่วทั้งประเทศ จำนวน ๒๔.๓ ล้านคน จากจำนวนผู้มีงานทำทั้งสิ้น ๓๘.๔ ล้านคน (สำนักงานสถิติ แห่งชาติ, ๒๕๕๒: ๑๖)

กลุ่มตัวอย่าง (Sample) คือ ประชากรที่อยู่ในวัยแรงงานซึ่งเป็นแรงงานนอกระบบ และไม่ได้รับความ คุ้มครอง ไม่มีหลักประกันทางสังคมจากการทำงาน มีอายุระหว่าง ๔๐-๕๙ ปีเท่านั้น ทั้งในเขตเมืองและเขต ชนบท จำนวน ๒,๐๘๗ คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างที่อาศัยความน่าจะเป็นในทุก ๆ ขั้นตอนเพื่อให้ตัวอย่างที่ ได้มีความเป็นตัวแทน (Representativeness) สามารถใช้ศึกษา อ้างอิงและอนุมานแทนประชากรได้

๓. แผนและขั้นตอนการสุ่มตัวอย่าง

แผนและขั้นตอนของการสุ่มตัวอย่างในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีการทางสถิติในการวางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยอาศัยวิธีการสุ่มตัวอย่างที่อาศัยความน่าจะเป็น (Probability Sampling) ในการสุ่มตัวอย่างทุก ๆ ขั้นตอน ซึ่งสามารถแบ่งออกตามพื้นที่ต่าง ๆ ดังนี้

๓.๑ แผนและขั้นตอนการสุ่มตัวอย่างในเขตกรุงเทพมหานคร

วิธีการสุ่มตัวอย่างแรงงานนอกระบบในพื้นที่จังหวัดกรุงเทพมหานครใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง ๓ ขั้นตอน (Three-Stage Sampling) ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ ๑: จากจำนวนเขตการปกครองกรุงเทพมหานครจำนวน ๕๐ เขต ได้จำแนกออกเป็น ๓ กลุ่มเขต โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ด้วยการสุ่มแบบแบ่งเขตการปกครองทั้งหมด เพื่อให้ได้เขตการปกครองของกรุงเทพมหานครออกเป็น ๓ กลุ่มเขต ตามที่ตั้งของพื้นที่ ได้แก่

๑) กลุ่มเขตชั้นใน ประกอบด้วย ๒๑ เขตการปกครอง ได้แก่ พระนคร ป้อมปราบศัตรูพ่าย สัมพันธวงศ์ ปทุมวัน บางรัก ยานนาวา สาทร บางคอแหลม ดุสิต บางซื่อ พญาไท ราชเทวี ห้วยขวาง คลองเตย จตุจักร ธนบุรี คลองสาน บางกอกน้อย บางกอกใหญ่ ดินแดง และวัฒนา

๒) กลุ่มเขตชั้นกลาง ประกอบด้วย ๑๘ เขตการปกครอง ได้แก่ พระโขนง ประเวศ บางเขน บางกะปิ ลาดพร้าว บึงกุ่ม บางพลัด ภาษีเจริญ จอมทอง ราชบุรีบูรณะ สวนหลวง บางนา ทุ่งครุ บางแค วังทองหลาง คันนายาว สะพานสูง และสายไหม

๓) กลุ่มเขตชั้นนอก ประกอบด้วย ๑๑ เขตปกครอง คือ มีนบุรี ดอนเมือง หนองจอก ลาดกระบัง ดลิ่งชัน หนองแขม บางขุนเทียน หลักสี่ คลองสามวา บางบอน และทวีวัฒนา

ขั้นตอนที่ ๒: ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Sampling) จากกลุ่มเขตการปกครอง กรุงเทพมหานคร ทั้งกลุ่มเขตชั้นใน กลุ่มเขตชั้นกลาง และกลุ่มเขตชั้นนอก โดยสุ่มเขตชั้นมา ๒ เขตในแต่ละกลุ่มเขต และใช้วิธีสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยใช้โปรแกรม Microsoft Excel ในการสุ่มเขตในแต่ละกลุ่มเขต ปรากฏว่า

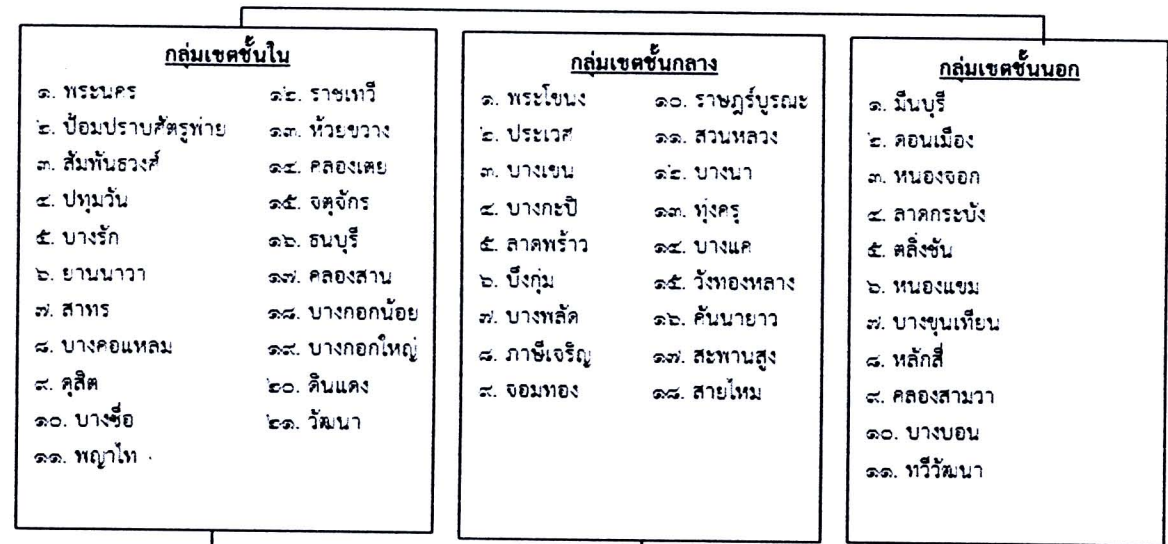
(๑) กลุ่มเขตชั้นในได้แก่ เขตบางซื่อและเขตคลองเตย

(๒) กลุ่มเขตชั้นกลาง ได้แก่ เขตบางเขนและเขตบางพลัด

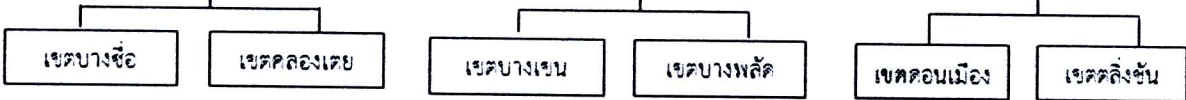
(๓) กลุ่มเขตชั้นนอก ได้แก่ เขตดอนเมืองและเขตดลิ่งชัน

ขั้นตอนที่ ๓: ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จากบัญชีรายชื่อซึ่งได้มาจากการนับจด (Listing) โดยขอความอนุเคราะห์และความร่วมมือจากผู้ประสานงานพื้นที่ ได้แก่ ผู้นำชุมชน กลุ่มเครือข่ายคนที่รู้จัก เป็นต้น เพื่อสุ่มแรงงานนอกระบบจากรายชื่อที่สร้างขึ้นตามจำนวนที่ต้องการ (ภาพประกอบ ๓-๑)

ขั้นที่ 1 ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบ STR

ขั้นที่ 2 ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบ CLS

ขั้นที่ 3 ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบ SRS

ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จากบัญชีรายชื่อในการสุ่มแรงงานนอกระบบในทุกเขตที่สุ่มเลือกมาเป็นตัวแทนเพื่อคัดเลือกตัวอย่างในแต่ละเขต

ภาพประกอบ ๓-๑ แผนและขั้นตอนการสุ่มตัวอย่างในเขตกรุงเทพมหานคร

๓.๒ แผนและขั้นตอนการสุ่มตัวอย่างในเขตจังหวัดทั้ง ๔ ภูมิภาค

วิธีการสุ่มตัวอย่างแรงงานนอกระบบในพื้นที่เขตจังหวัดทั้ง ๔ ภูมิภาคเพื่อคัดเลือกตัวแทน วิธีการสุ่มตัวอย่างจะใช้วิธีการสุ่มตัวอย่าง ๕ ขั้นตอน (Five-Stage Sampling) ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ ๑: จำแนกแรงงานนอกระบบออกเป็นภาคต่าง ๆ ได้แก่ ภาคกลาง (ร้อยละ ๑๘.๗) ภาคเหนือ (ร้อยละ ๒๑.๘) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ร้อยละ ๔๑.๕) และภาคใต้ (ร้อยละ ๑๒.๖) จากข้อมูลสำนักงานสถิติแห่งชาติที่ทำการสำรวจแรงงานนอกระบบปี พ.ศ.๒๕๕๒

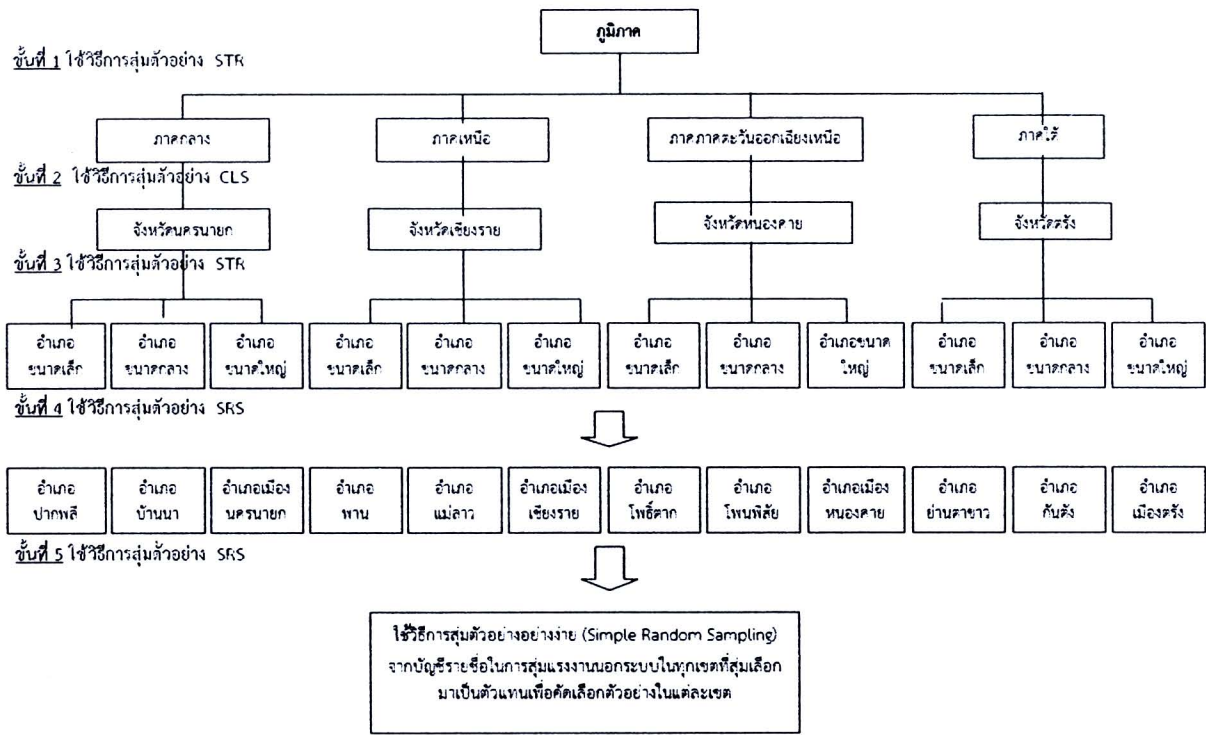
ขั้นตอนที่ ๒: ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Sampling) สุ่มเลือกจังหวัดขึ้นมาเป็นตัวแทนภาคละ ๑ จังหวัดโดยใช้การสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วย Microsoft Excel อย่างสุ่มจำนวนทั้งสิ้น ๔ จังหวัด โดยกระจายตามภาคต่าง ๆ ดังนี้

- ๑) ภาคกลาง (ไม่รวมกรุงเทพมหานคร) ได้ตัวอย่างคือ จังหวัดนครนายก
- ๒) ภาคเหนือ ได้ตัวอย่างคือ จังหวัดเชียงราย
- ๓) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ตัวอย่างคือ จังหวัดหนองคาย
- ๔) ภาคใต้ ได้ตัวอย่างคือ จังหวัดตรัง

ขั้นตอนที่ ๓: ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยแบ่งกลุ่มอำเภอตามจำนวนประชากร ประกอบด้วยอำเภอขนาดเล็ก กลาง และใหญ่ ซึ่งจะทำการสุ่มเลือกอำเภอในทุกกลุ่มอำเภอขึ้นมาเป็นตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ ๔: ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) เพื่อสุ่มเลือกกลุ่มอำเภอขึ้นมา ๑ อำเภอในแต่ละกลุ่ม โดยใช้ Microsoft Excel ช่วยในการสุ่มเลือกอย่างสุ่ม

ขั้นตอนที่ ๕: ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) จากบัญชีรายชื่อที่ผู้วิจัยได้ขอความอนุเคราะห์และความร่วมมือจากผู้ประสานงานในพื้นที่ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน อบต. เป็นต้น เพื่อทำการนับจด (Listing) แรงงานนอกระบบในพื้นที่แล้วจึงทำการสุ่มตัวอย่างแรงงานนอกระบบจากบัญชีรายชื่อเพื่อสอบถามต่อไป (ภาพประกอบ ๓-๒)

ภาพประกอบ ๓-๒ แผนและขั้นตอนการสุ่มตัวอย่างในภูมิภาค

๔. ขนาดตัวอย่าง

ขนาดตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้แบ่งและกำหนดขนาดของตัวอย่างโดยใช้วิธีการทางสถิติเพื่อกำหนดกรอบและขนาดตัวอย่างจากจำนวนประชากรที่เป็นวัยแรงงานทั้งหมดโดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ ๑: ทำการจำแนกแรงงานนอกระบบออกเป็นภาคต่าง ๆ โดยอ้างอิงผลการสำรวจแรงงานนอกระบบ โดยสำนักสถิติเศรษฐกิจและสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ ปี พ.ศ.๒๕๕๒ ที่ได้สำรวจและจำแนกประชากรแรงงานนอกระบบว่า แรงงานนอกระบบที่ทำงานโดยไม่ได้รับความคุ้มครองและไม่มีหลักประกันทางสังคมจากการทำงานประมาณ ๒๔.๓ ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ ๖๓.๔ ของแรงงานทั้งประเทศ และเมื่อจำแนกออกเป็นภูมิภาคคิดเป็นจำนวนและสัดส่วนร้อยละดังต่อไปนี้

- กรุงเทพมหานคร	มีแรงงานนอกระบบเป็นจำนวน ๑,๓๑๒,๒๐๐	คิดเป็นร้อยละ ๕.๔
- ภาคกลาง	มีแรงงานนอกระบบเป็นจำนวน ๔,๕๔๔,๑๐๐	คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๗
- ภาคเหนือ	มีแรงงานนอกระบบเป็นจำนวน ๕,๒๔๗,๔๐๐	คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๘
- ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	มีแรงงานนอกระบบเป็นจำนวน ๑๐,๐๘๔,๕๐๐	คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๕
- ภาคใต้	มีแรงงานนอกระบบเป็นจำนวน ๓,๐๖๑,๘๐๐	คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๖

ขั้นตอนที่ ๒: จากจำนวนประชากรที่เป็นแรงงานนอกระบบทั่วประเทศและได้จำแนกออกเป็นภูมิภาคผู้วิจัยจึงได้กำหนดกรอบตัวอย่าง (Sampling Frame) ขึ้นเองโดยอาศัยวิธีการทางสถิติคิดจำนวนแรงงานนอกระบบที่ต้องการรายชื่อเพื่อจัดทำกรอบตัวอย่างที่ร้อยละ ๐.๑ ของจำนวนแรงงานนอกระบบทั้งหมดเพื่อกำหนดขนาดตัวอย่าง ทั้งนี้เพราะแรงงานนอกระบบมีจำนวนมากทำให้ในทางปฏิบัติไม่สามารถเก็บรวบรวมทั้งหมดได้ ผู้วิจัยจึงกำหนดกรอบตัวอย่างดังกล่าวจากฐานของจำนวนประชากรจริงทั้งหมด

ขั้นตอนที่ ๓: เมื่อได้กรอบตัวอย่างที่กำหนดครบทุกภูมิภาคแล้ว ผู้วิจัยอาศัยการเปิดตารางกำหนดค่าตัวอย่างของ R.V.Krejcie และ D.W. Morgan (ฉัตรสุมน วฤตทิญโญ, ๒๕๕๓: ๑๙๐) เพื่อกำหนดขนาดตัวอย่าง (sample size) ที่ต้องการศึกษาจริง โดยผู้วิจัยได้กำหนดความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นจากการเก็บรวบรวมข้อมูลและการลงภาคสนามอีกร้อยละ ๒๐ ดังนั้น ขนาดตัวอย่างที่ผู้วิจัยจะต้องเก็บรวบรวมข้อมูลจากแรงงานนอกระบบ ทั้งหมด เป็นจำนวนทั้งสิ้น ๒,๐๘๗ คน และจากขนาดตัวอย่างที่ได้จะต้องกระจายไปตามพื้นที่ของแต่ละพื้นที่จังหวัด อำเภอ/ เขต ตามสัดส่วนที่มีจำนวนประชากรอยู่จริง (ตาราง ๓-๑)

ตาราง ๓-๑ จำนวนประชากร จำนวนนับจคน และขนาดตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา จำแนกตามภูมิภาค

ภูมิภาค	ประชากร*	ร้อยละ	จำนวนนับจคน	ขนาดตัวอย่าง	ตัวอย่างที่ต้องการ
กรุงเทพมหานคร	๑,๓๑๒,๒๐๐	๕.๔	๑,๓๑๓	๓๐๒	๓๖๒
ภาคกลาง	๔,๕๔๔,๑๐๐	๑๘.๗	๔,๕๔๔	๓๕๗	๔๒๘
ภาคเหนือ	๕,๒๙๗,๔๐๐	๒๑.๘	๕,๒๙๗	๓๖๑	๔๓๓
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	๑๐,๐๘๔,๕๐๐	๔๑.๕	๑๐,๐๘๕	๓๗๕	๔๕๐
ภาคใต้	๓,๐๖๑,๘๐๐	๑๒.๖	๓,๐๖๒	๓๔๕	๔๑๔
รวม	๒๔,๓๐๐,๐๐๐	๑๐๐.๐๐	๒๔,๓๐๑	๑,๗๔๐	๒,๐๘๗

ที่มา: * สำนักงานสถิติแห่งชาติ (๒๕๕๒)

๕. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้แบ่งส่วนของข้อคำถามเพื่อใช้ในการวัดออกเป็น ๔ ตอนดังนี้ คือ (ภาคผนวก ก: แบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจริง)

ตอนที่ ๑ เป็นข้อคำถามในเชิงคุณลักษณะพื้นฐานของตัวอย่าง แบ่งเป็นตอนย่อย ๆ ๔ ตอนดังต่อไปนี้

ตอนที่ ๑ ก. ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพสมรส การมีบุตร จำนวนบุตรชายและบุตรสาว ลักษณะของครอบครัว ภูมิลำเนา และบุคลิกภาพ รวม ๘ ข้อ

ตอนที่ ๑ ข. ข้อมูลด้านเศรษฐกิจข้อคำถามที่เกี่ยวกับ ประสบการณ์การทำงาน การประกอบอาชีพเสริมนอกเหนือจากอาชีพหลัก รายได้ต่อเดือน เปรียบเทียบรายรับรายจ่าย การมีเงินออม และภาระหนี้สิน รวม ๖ ข้อ

ตอนที่ ๑ ค. ข้อมูลพื้นฐานด้านสุขภาพ คือ ภาวะการเจ็บป่วยในรอบปีที่ผ่านมา รวม ๑ ข้อ

ตอนที่ ๑ ง ข้อมูลพื้นฐานด้านสังคม ได้แก่ ความต้องการอยู่กับบุคคลใดภายหลังอายุ ๖๐ ปี คาดว่าจะต้องอยู่กับใครหลังอายุ ๖๐ ปี การเป็นสมาชิกชมรมหรือกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ และความสัมพันธ์กับเพื่อนทั้งกลุ่มเพื่อนสนิท เพื่อนบ้าน เพื่อนทำงาน และเพื่อนร่วมกิจกรรม รวม ๔ ข้อ

ตอนที่ ๒ เป็นข้อคำถามในเชิงทัศนคติต่อการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ ได้แก่ ทัศนคติที่มีต่อการเป็นผู้สูงอายุ การให้ความสำคัญกับการที่จะต้องเตรียมความพร้อมก่อนที่จะเป็นผู้สูงอายุ ทัศนคติที่มีต่อบทบาทของบุคคล กลุ่มบุคคล และองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุ และความต้องการในการสนับสนุนทั้งในเชิงปฏิบัติและความรู้ก่อนที่จะก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุ โดยแบ่งเป็นตอนๆ ดังต่อไปนี้ คือ

ตอนที่ ๒ ก. เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับทัศนคติของแรงงานนอกระบบที่มีต่อการเป็นผู้สูงอายุ รวม ๑๐ ข้อ

ตอนที่ ๒ ข. เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อการให้ความสำคัญต่อการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุในด้านสังคม เศรษฐกิจ สุขภาพ และที่อยู่อาศัย รวม ๔ ข้อ

ตอนที่ ๒ ค. เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับทัศนคติของแรงงานนอกระบบ ที่มีต่อบทบาทของบุคคลกลุ่ม องค์กรต่างๆ ในการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ โดยมีคำถามว่า ท่านมีความคิดเห็นส่วนตัวท่านเอง ครอบครัวของท่าน ชุมชน และรัฐ ควรมีบทบาทในการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างไร รวม ๔ ด้าน ๑๘ ข้อย่อย

ตอนที่ ๒ ง. เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับความต้องการการสนับสนุน ในการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุทั้งในภาคปฏิบัติและความรู้ รวม ๒ ด้าน ๑๙ ข้อย่อย

ตอนที่ ๓ แนวคิดและทฤษฎีทางสังคมวิทยากับการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ โดยแบ่งข้อคำถามเป็นตอนๆ ดังต่อไปนี้ คือ

ตอนที่ ๓ ก. บทบาทของแรงงานนอกระบบในการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ประกอบด้วยการแสดงบทบาททั้งในครอบครัว ชุมชนและสังคม รวม ๒ ด้าน ๑๐ ข้อ

ตอนที่ ๓ ข. การสนับสนุนทางสังคมกับการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ โดยแบ่งออกเป็นด้านการยอมรับและเห็นคุณค่า ด้านสิ่งของและเงินทอง ด้านข้อมูลและข่าวสาร และด้านอารมณ์ รวม ๔ ด้าน ๑๒ ข้อ

ตอนที่ ๓ ค. สัมพันธภาพในครอบครัวกับการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ โดยมีคำถามเพื่อแสดงการวัดระดับสัมพันธภาพของผู้สูงอายุกับครอบครัว รวม ๑๕ ข้อ

ตอนที่ ๓ ง. การแยกตัวออกจากสังคมกับการเตรียมตัวเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ รวม ๔ ข้อ

ตอนที่ ๔ ระดับการเตรียมความพร้อมของแรงงานนอกระบบในมิติต่าง ๆ

ตอนที่ ๔ ก. การเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติสังคม

ตอนที่ ๔ ข. การเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติเศรษฐกิจ

ตอนที่ ๔ ค. การเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติสุขภาพ

ตอนที่ ๔ ง. การเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม

แบบสอบถามที่สร้างขึ้นนี้ได้มาจากแนวคิดและทฤษฎี รวมทั้งงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องตามที่ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาก่อนหน้าและอาศัยกรอบแนวคิดวิจัยที่กำหนดไว้สร้างข้อคำถามต่าง ๆ ขึ้นมา โดยเน้นให้ได้ข้อคำถามที่มากที่สุดก่อนที่จะนำไปตรวจสอบความตรงและความเที่ยงในหัวข้อต่อไป ซึ่งจะต้องมีการพิจารณาตัดข้อคำถามที่ไม่เกี่ยวข้องออกไป จำนวนข้อคำถามต่าง ๆ ในแต่ละตอนข้างต้นนั้นได้ผ่านกระบวนการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา ความตรงเชิงโครงสร้าง และความเที่ยงแบบสอดคล้องภายในเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ซึ่งกระบวนการในการตรวจสอบจะอธิบายในหัวข้อที่ ๗ ต่อไป

๖. การนิยามเชิงปฏิบัติการและการสร้างมาตรวัด

ในส่วนของการนิยามเชิงปฏิบัติการและการวัด จะประกอบไปด้วยการนิยามตัวแปร การให้คะแนนและการแบ่งกลุ่ม โดยอธิบายจำแนกตามลักษณะตัวแปร ได้แก่ ตัวแปรตาม ตัวแปรควบคุม ตัวแปรแทรกตามลำดับ ซึ่งใช้ในการศึกษาความพร้อมของแรงงานนอกระบบกับการเป็นสังคมสูงอายุในประเทศไทย มีรายละเอียดดังนี้

๖.๑ การนิยามตัวแปรตาม

ตัวแปรตาม ได้แก่ การเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุของแรงงานนอกระบบ การเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุของแรงงานนอกระบบ หมายถึง การดำเนินการหรือการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อเป็นการเตรียมตัวของผู้ใกล้เข้าสู่วัยสูงอายุ สำหรับเป็นแนวทางหรือวางแผนวิธีการดำเนินชีวิตภายหลังการเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างสมบูรณ์ (๖๐ ปีขึ้นไป) ของประชากรซึ่งเป็นแรงงานนอกระบบที่มีอายุตั้งแต่ ๔๐ – ๕๙ ปี ซึ่งการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุของแรงงานนอกระบบในครั้งนี้ครอบคลุมถึงการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติทางสังคม มิติเศรษฐกิจ มิติสุขภาพ และมิติที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) การเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุมิติทางสังคม

การเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุมิติทางสังคม หมายถึง การดำเนินการหรือการปฏิบัติการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ ในด้านบทบาทและสถานภาพที่เปลี่ยนแปลงไป ด้านสัมพันธภาพในครอบครัว ชุมชนและสังคม ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ด้านสวัสดิการ และด้านการใช้เวลาและงานอดิเรก

(๑) บทบาทและสถานภาพที่เปลี่ยนแปลงไป หมายถึง การกำหนดเกี่ยวกับบทบาทและสถานภาพความเป็นอยู่ในครอบครัวและสังคมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ การปรับบทบาทใหม่ของตนจากผู้เลี้ยงดูครอบครัว ผู้มีกิจกรรมงานสังคม กลายเป็นผู้พึ่งพิงบุตรหลาน เป็นสมาชิกในครอบครัวและสมาชิกในการทำงาน รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงหรือสูญเสียอำนาจในหน้าที่การทำงานและการลดความรับผิดชอบจากหน้าที่เดิม ซึ่งนำไปสู่การลดลงของบทบาททางสังคมได้

ข้อความที่ใช้วัด คือ แบบสอบถามตอนที่ ๔ ก. ด้านบทบาทและสถานภาพที่เปลี่ยนแปลงไป ตั้งแต่ข้อ ๑ - ๙ โดย เป็นการวัดระดับการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติทางสังคม ด้านบทบาทและสถานภาพที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- ปรับบทบาทมาเป็นผู้ให้คำปรึกษาของคนครอบครัว
- ปรับบทบาทมาเป็นปู่ตายายของลูกหลาน
- ปรับบทบาทและสภาพความเป็นอยู่ในครอบครัวหลังอายุ ๖๐ ปี
- ยอมรับบทบาทพึ่งพิงบุตรหลาน เช่น พึ่งพิงบุตรหลานในการทำกิจกรรมต่าง ๆ แทนการเป็นผู้เลี้ยงดู
- วางแผนในการปรับตัวเพื่อให้พร้อมที่จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ
- ลดบทบาทต่าง ๆ ทางสังคมลง
- ลดกิจกรรมงานสังคม
- ลดความรับผิดชอบจากหน้าที่การงานในปัจจุบัน
- ยอมรับการเปลี่ยนแปลงหรือสูญเสียอำนาจในหน้าที่การงานที่น้อยลง

ซึ่งสามารถวัดการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุมิติทางสังคม ในด้านบทบาทและสถานภาพที่เปลี่ยนแปลงไป โดยคิดจากค่ากึ่งกลางของคะแนนที่รวมกัน ซึ่งหากเกินครึ่งหนึ่งจะถือว่าการเตรียมความพร้อม ในทางกลับกันถือว่าไม่มีการเตรียมความพร้อม การกำหนดค่าคะแนนสามารถกำหนดได้ดังนี้

- ๐ = ไม่มีการเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุ
- ๑ = มีการเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุ

(๒) ด้านสัมพันธภาพระหว่างครอบครัว ชุมชน และสังคม หมายถึง การมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการประสานสัมพันธ์ภาพกับสมาชิกในครอบครัว รวมทั้งชุมชนและสังคม ซึ่งสามารถดำเนินการหรือปฏิบัติได้ เช่น การเป็นผู้ให้คำปรึกษา ช่วยเหลือแก้ไขปัญหาต่างๆ ควรมีการวางแผนให้เป็นแบบอย่างที่ดีและเหมาะสมกับวัย การยอมรับฟังความคิดเห็นและเข้าใจผู้อื่น พร้อมทั้งให้กำลังใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมทั้งสนับสนุนและเข้าร่วมกิจกรรม สิ่งเหล่านี้นับเป็นการเสริมสร้างสัมพันธภาพอันดีระหว่างผู้สูงอายุกับสมาชิกในครอบครัว ชุมชนและสังคมได้เป็นอย่างดี

ข้อความที่ใช้วัด คือ แบบสอบถามตอนที่ ๔ ก. ด้านสัมพันธภาพในครอบครัว ชุมชน สังคม ตั้งแต่ข้อ ๑ - ๘ เป็นการวัดระดับการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติทางสังคม ด้านสัมพันธภาพระหว่างครอบครัว ชุมชนและสังคม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับสมาชิกในครอบครัว
- ปรึกษาหารือร่วมกันกับสมาชิกภายในครอบครัวเกี่ยวกับกิจกรรมที่จะทำร่วมกัน
- นัดพบปะสังสรรค์ระหว่างญาติพี่น้อง
- เป็นผู้ให้คำปรึกษาปัญหาแก่สมาชิกในครอบครัว
- ให้ความช่วยเหลือสมาชิกในครอบครัวในฐานะเป็นผู้อาวุโส
- สร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลต่างวัยในครอบครัว เช่น ปู่ตายายกับลูกหลาน
- สนับสนุนและส่งเสริมให้มีกิจกรรมเกิดขึ้นภายในครอบครัว ชุมชน และสังคม
- เข้าร่วมกิจกรรมก่อนหยุดทำงานประจำ เพื่อสร้างสัมพันธภาพ

ซึ่งสามารถวัดการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุมิติทางสังคม ด้านสัมพันธภาพระหว่างครอบครัว ชุมชนและสังคม โดยคิดจากค่ากึ่งกลางของคะแนนที่รวมกัน ซึ่งหากเกินครึ่งหนึ่งจะถือว่ามี การเตรียมความพร้อม ในทางกลับกันถือว่าไม่มีการเตรียมความพร้อม การกำหนดค่าคะแนนสามารถกำหนดได้ดังนี้

- ๐ = ไม่มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ
- ๑ = มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

(๓) ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม หมายถึง การมีบทบาทหรือมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคมทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การเข้าร่วมเพื่อการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา การทำงานอาสาสมัคร การเข้าร่วมชมรมต่าง ๆ ที่ตนชื่นชอบ รวมทั้งการช่วยเหลือทำประโยชน์แก่ชุมชนและสังคม

ข้อความที่ใช้วัด คือ แบบสอบถามตอนที่ ๔ ก. ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ตั้งแต่ข้อ ๑ - ๔ เป็นการวัดระดับการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุมิติทางสังคม ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- เข้าร่วมเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา เช่น ฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรม งานผ้าป่า งานกฐิน งานบวช
- เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในการบำเพ็ญประโยชน์ เพื่อสังคม
- เข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มต่าง ๆ
- เข้าร่วมเป็นอาสาสมัครบำเพ็ญประโยชน์ให้สังคม

ซึ่งสามารถวัดการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุมิติทางสังคม ด้านการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม โดยคิดจากค่ากึ่งกลางของคะแนนที่รวมกัน ซึ่งหากเกินครึ่งหนึ่งจะถือว่ามี การเตรียมความพร้อม ในทางกลับกันถือว่าไม่มีการเตรียมความพร้อม การกำหนดค่าคะแนนสามารถกำหนดได้ดังนี้

- ๐ = ไม่มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ
- ๑ = มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

(๔) ด้านสวัสดิการ หมายถึง การเตรียมการหลักประกันเพื่อการดำรงชีวิต ช่วงวัยสูงอายุในอนาคต โดยมีการวางแผนในชีวิตและเตรียมความพร้อมในเรื่องการหลักประกันและสร้างความมั่นคง เช่น การศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับสวัสดิการช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ การเข้าร่วมโครงการประกันสังคม (มาตรา ๓๙/ มาตรา ๔๐) รวมทั้งในด้านกองทุน การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มฌาปนกิจหน่วยงานของชุมชน เป็นต้น

ข้อความที่ใช้วัด คือ แบบสอบถามตอนที่ ๔ ก. ด้านสวัสดิการ ตั้งแต่ข้อ ๑ - ๓ เป็นการวัดระดับการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุมิติทางสังคม ด้านสวัสดิการ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- เข้าร่วมโครงการการขยายความคุ้มครองประกันสังคมสู่แรงงานนอกระบบ
(มาตรา ๓๙/ มาตรา ๔๐)

- เข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มงานอาชีพของหน่วยงานและชุมชน
- ศึกษาเกี่ยวกับสวัสดิการการเงินช่วยเหลือต่างๆ ที่ผู้สูงอายุควรได้รับ

ซึ่งสามารถวัดการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุมิติทางสังคมด้านสวัสดิการ โดยคิดจากค่ากึ่งกลางของคะแนนที่รวมกัน ซึ่งหากเกินครึ่งหนึ่งจะถือว่ามี การเตรียมความพร้อม ในทางกลับกันถือว่าไม่มีการเตรียมความพร้อม การกำหนดค่าคะแนนสามารถกำหนดได้ดังนี้

- ๐ = ไม่มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ
- ๑ = มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

(๕) ด้านการใช้เวลาและงานอดิเรก หมายถึง การกำหนดแบบแผนหรือวางแผนเตรียมการเกี่ยวกับการใช้เวลาว่างในการทำกิจกรรมประจำวันไว้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ เช่น การเตรียมงานอดิเรกที่เหมาะสมกับวัย การเข้าร่วมกิจกรรมที่ตนสนใจ การพบปะสังสรรค์ผู้คน เพื่อนฝูง เพื่อการสานสัมพันธ์ภาพและใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ให้ได้มากที่สุด

ข้อความที่ใช้วัด คือ แบบสอบถามตอนที่ ๔ ก. ด้านการใช้เวลาว่างและงานอดิเรก ตั้งแต่ข้อ ๑ - ๓ เป็นการวัดระดับการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุมิติทางสังคม ด้านการใช้เวลาและงานอดิเรก ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- พบปะสังสรรค์ และใช้เวลาว่างในการทำกิจกรรมภายในกลุ่มเพื่อน
- ทดลองทำงานอดิเรกหลาย ๆ อย่าง เพื่อพิจารณาว่ากิจกรรมแบบไหนที่เหมาะสมกับตนเอง

- เข้าอบรมระยะสั้นเกี่ยวกับกิจกรรมที่ชอบและสนใจเพื่อเป็นงานอดิเรกเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

ซึ่งสามารถวัดการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุมิติทางสังคม ด้านการใช้เวลาและงานอดิเรก โดยคิดจากค่ากึ่งกลางของคะแนนที่รวมกัน ซึ่งหากเกินครึ่งหนึ่งจะถือว่ามี การเตรียมความพร้อม ในทางกลับกันถือว่าไม่มีการเตรียมความพร้อม การกำหนดค่าคะแนนสามารถกำหนดได้ดังนี้

- ๐ = ไม่มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ
- ๑ = มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

ในขณะที่ภาพรวมการเตรียมความพร้อมในมิติทางด้านสังคมของแรงงานนอกระบบจากข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้จะทำการวัดจากการคิดที่ค่ากึ่งกลางของคะแนนที่รวมกันในทุกข้อคำถามในทุก ๆ ด้าน ซึ่งหากเกินครึ่งหนึ่งจะถือว่ามี การเตรียมความพร้อม ในทางกลับกันถือว่าไม่มีการเตรียมความพร้อม การกำหนดค่าคะแนนสามารถกำหนดได้ดังนี้

- ๐ = ไม่มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ
- ๑ = มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

๒) การเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติเศรษฐกิจ

การเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุมิติเศรษฐกิจ หมายถึง การดำเนินการหรือการปฏิบัติการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในการวางแผนการเงินล่วงหน้า การออม และการประกอบอาชีพอิสระที่เหมาะสมกับวัย

(๑) การวางแผนการเงินล่วงหน้า หมายถึง เตรียมความพร้อมการวางแผนเกี่ยวกับความพอเพียงในรายได้ที่ได้รับ การทำแผนการใช้จ่ายโดยทำบัญชีควบคุมรายรับ-รายจ่าย การจัดสรรประเมินรายรับ-รายจ่ายให้เกิดความสมดุล เพื่อไม่ให้เกิดภาระหนี้สินในการดำเนินชีวิตช่วงวัยสูงอายุ รวมทั้งการเตรียมดำเนินการชำระหนี้สินให้หมดก่อนวัยสูงอายุ การลดค่าใช้จ่ายประเภทฟุ่มเฟือย และการศึกษาเกี่ยวกับกฎหมายทางด้านทรัพย์สิน

ข้อความที่ใช้วัด คือ แบบสอบถามตอนที่ ๔ ข. ด้านการวางแผนการเงินล่วงหน้า ตั้งแต่ข้อ ๑ - ๑๐ เป็นการวัดระดับการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุมิติเศรษฐกิจ ด้านการวางแผนการเงินล่วงหน้า ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- เตรียมจัดการหนี้สินที่มีอยู่ เตรียมจัดการหนี้สินที่มีอยู่ก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ
- ฝึกหัดทำบัญชีรายจ่ายในแต่ละเดือน
- ลดรายจ่ายที่ฟุ่มเฟือย
- วางแผนที่จะนำเงินที่ได้จากการทำงานไปลงทุนเพื่อให้เกิดความมั่นคงในชีวิตเมื่อเข้าสู่วัย

สูงอายุ

- ประเมินรายรับรายจ่ายของตนเองเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ
- สำรวจทรัพย์สินหรือหนี้สินที่ต้องรับผิดชอบเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ
- วางแผนเพิ่มรายรับหรือลดรายจ่ายลงไว้ล่วงหน้า
- ศึกษาเกี่ยวกับกฎหมายทางด้านทรัพย์สิน เช่น กฎหมายมรดก การทำพินัยกรรม
- คิดจะแบ่งทรัพย์สิน ให้กับบุตรหลานหรือบุคคลที่ตั้งใจไว้เมื่อสูงอายุ
- จัดแบ่งเงิน สำหรับค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าอาหาร ค่าเสื้อผ้า ค่ายารักษาโรคแยกไว้เป็นส่วน ๆ

ซึ่งสามารถวัดการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุมิติเศรษฐกิจด้านการวางแผนการเงินล่วงหน้า โดยคิดจากค่ากึ่งกลางของคะแนนที่รวมกัน ซึ่งหากเกินครึ่งหนึ่งจะถือว่ามี การเตรียมความพร้อม ในทางกลับกันถือว่าไม่มีการเตรียมความพร้อม การกำหนดค่าคะแนนสามารถกำหนดได้ดังนี้

๐	=	ไม่มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ
๑	=	มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

(๒) การเตรียมการออม หมายถึง การเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในการวางแผนสะสมเงินไว้ การออมทรัพย์ในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ การสะสมเงินฝากธนาคาร กลุ่มออมทรัพย์ สะสมทรัพย์ในรูปแบบการฝากสะสม รวมทั้งการเตรียมสำรองเงินใช้ในยามฉุกเฉิน เพื่อเป็นหลักประกันในการดำรงชีวิตวัยสูงอายุ

ข้อความที่ใช้วัด คือ แบบสอบถามตอนที่ ๔ ข. ด้านการเตรียมการออม ตั้งแต่ข้อ ๑ - ๗ เป็นการวัดระดับการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติเศรษฐกิจด้านการเตรียมการออม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- สะสมเงินฝากกับธนาคารหรือสหกรณ์ออมทรัพย์
- สะสมเงินไว้ใช้จ่ายเป็นจำนวนเพียงพอ
- สะสมทรัพย์ในรูปแบบการฝากสะสม เช่น การซื้อพันธบัตร การเล่นหุ้น ทำประกันสะสมทรัพย์
- เตรียมสำรองเงินไว้ใช้จ่ายยามฉุกเฉินหรือยามเจ็บป่วยภายหลังหยุดการทำงานลง
- สะสมเงินไว้กับกลุ่มแชร์ในกลุ่มเพื่อน
- ฝากเงินกับกลุ่มออมทรัพย์ที่จัดตั้งขึ้นในชุมชน
- สะสมเงินจากรายได้อื่น ๆ นอกเหนือจากเงินเดือนประจำ เช่น เงินปันผล ดอกเบี้ย เงินฝากเงินค่าเช่า

ซึ่งสามารถวัดการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติเศรษฐกิจด้านการเตรียมการออม โดยคิดจากค่ากึ่งกลางของคะแนนที่รวมกัน ซึ่งหากเกินครึ่งหนึ่งจะถือว่ามี การเตรียมความพร้อม ในทางกลับกันถือว่าไม่มีการเตรียมความพร้อม การกำหนดค่าคะแนนสามารถกำหนดได้ดังนี้

- ๐ = ไม่มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ
- ๑ = มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

(๓) การประกอบอาชีพอิสระที่เหมาะสมกับวัย หมายถึง การวางแผนเพิ่มรายรับหรือวางแผนหาอาชีพสำรอง เพื่อให้มีรายได้พิเศษ เช่น การฝึกอบรมความรู้วิชาชีพ เพื่อนำไปประกอบอาชีพ การประกอบอาชีพเสริมจากอาชีพหลัก เป็นต้น

ข้อความที่ใช้วัด คือ แบบสอบถามตอนที่ ๔ ข. ด้านการประกอบอาชีพอิสระที่เหมาะสมกับวัย ตั้งแต่ข้อ ๑ - ๔ เป็นการวัดระดับการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติเศรษฐกิจ ด้านการประกอบอาชีพอิสระที่เหมาะสมกับวัย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- วางแผนหางานทำที่เหมาะสมกับวัย เพื่อให้มีรายได้ภายหลังเข้าสู่วัยสูงอายุ
- ประกอบอาชีพเสริมนอกเหนือจากงานประจำ เพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น
- ฝึกอบรมด้านวิชาชีพ เพื่อประกอบอาชีพในการเสริมรายได้สำหรับวัยสูงอายุ
- หารายได้อื่น ๆ นอกเหนือจากเงินเดือนประจำ เช่น เงินปันผล ดอกเบี้ย เงินฝาก เงินค่าเช่า เป็นต้น

ซึ่งสามารถวัดการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติเศรษฐกิจ ด้านการประกอบอาชีพอิสระที่เหมาะสมกับวัย โดยคิดจากค่ากึ่งกลางของคะแนนที่รวมกัน ซึ่งหากเกินครึ่งหนึ่งจะถือว่ามี การเตรียมความพร้อม ในทางกลับกันถือว่าไม่มีการเตรียมความพร้อม การกำหนดค่าคะแนนสามารถกำหนดได้ดังนี้

- ๐ = ไม่มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ
- ๑ = มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

ในขณะที่ภาพรวมการเตรียมความพร้อมในมิติทางด้านเศรษฐกิจของแรงงานนอกระบบจากข้อมูลที่ได้รับรวบรวมมาได้จะทำการวัดจากการคิดที่ค่ากึ่งกลางของคะแนนที่รวมกันในทุกข้อคำถามในทุก ๆ ด้าน ซึ่งหากเกินครึ่งหนึ่งจะถือว่ามี การเตรียมความพร้อม ในทางกลับกันถือว่าไม่มีการเตรียมความพร้อม การกำหนดค่าคะแนนสามารถกำหนดได้ดังนี้

- ๐ = ไม่มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ
- ๑ = มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

๓) การเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติสุขภาพ

การเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติสุขภาพ หมายถึง การดำเนินการหรือการปฏิบัติการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในการเสริมสร้างความแข็งแรงด้านร่างกายและสุขภาพ การเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุด้านจิตใจ การพึ่งพิงตนเอง และการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุด้านรักษาและติดตามข้อมูลด้านสุขภาพและจิตใจ

(๑) การเสริมสร้างความแข็งแรงด้านร่างกายและสุขภาพ หมายถึง การเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุต่อการเปลี่ยนแปลงและความเสื่อมถอยทางด้านสุขภาพร่างกาย การปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสภาพร่างกาย โดยการดูแลร่างกายให้แข็งแรง เพื่อป้องกันโรคร้ายต่าง ๆ การดูแลร่างกายอย่างถูกสุขลักษณะ ตรวจสอบสุขภาพเป็นประจำ การรับประทานอาหารให้ครบ ๕ หมู่ การพักผ่อนนอนหลับให้เพียงพอ การออกกำลังกายเป็นประจำ เป็นต้น

ข้อความที่ใช้วัด คือ แบบสอบถามตอนที่ ๔ ค. ด้านการเสริมสร้างความแข็งแรงด้านร่างกายและสุขภาพ ตั้งแต่ข้อ ๑ - ๑๔ เป็นการวัดระดับการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติสุขภาพ ด้านการเสริมสร้างความแข็งแรงด้านร่างกายและสุขภาพ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- ออกกำลังกายเพื่อเตรียมการเป็นผู้สูงอายุ
- รับประทานอาหารที่มีกากใยสูง ประเภทผักใบเขียวและผลไม้ต่าง ๆ
- เรียนรู้การทำอาหารด้วยตนเองสำหรับวัยสูงอายุ
- พบแพทย์เพื่อตรวจสุขภาพตนเองก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ
- ดื่มน้ำอย่างน้อยวันละ ๘- ๑๒ แก้ว
- ดื่มนมเป็นประจำ
- เลือกรับประทานอาหารให้ถูกหลักโภชนาการ (ครบ ๕ หมู่)
- ตรวจสุขภาพร่างกายประจำปีเป็นประจำ
- นอนหลับอย่างน้อย ๖-๘ ชั่วโมงต่อคืน
- ควบคุมน้ำหนักให้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน
- ระวังการเกิดอุบัติเหตุ เช่น การหกล้ม การเกิดอัคคีภัย
- บริโภคอาหารตรงตามเวลาและครบตามมื้ออาหาร
- ดื่ม/รับประทานอาหารเสริมบำรุงสุขภาพ
- ขับถ่ายอุจจาระ/ปัสสาวะ เป็นเวลาทุกครั้งเมื่อมีอาการปวดถ่าย ไม่กลั้น

ซึ่งสามารถวัดการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติสุขภาพ ด้านการเสริมสร้างความแข็งแรงด้านร่างกายและสุขภาพ โดยคิดจากค่ากึ่งกลางของคะแนนที่รวมกัน ซึ่งหากเกินครึ่งหนึ่งจะถือว่ามีการเตรียมความพร้อม ในทางกลับกันถือว่าไม่มีการเตรียมความพร้อม การกำหนดค่าคะแนนสามารถกำหนดได้ดังนี้

- = ไม่มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ
- ๑ = มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

(๒) การเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุด้านจิตใจ หมายถึง การเตรียมจิตใจให้พร้อมที่จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ การเผชิญกับโรคภัยต่าง ๆ ความไม่สุขสบายจากความเสื่อมของร่างกาย มีความวิตกกังวลในด้านต่าง ๆ เกิดขึ้น เช่น การกลัวความสูญเสียในสิ่งต่าง ๆ ความหดหู่ทางจิตใจ การกลัวความตาย ควรมีการโดยการยอมรับสภาพความเป็นจริง โดยอาศัยธรรมะทำจิตใจให้สงบ มองโลกในแง่ดี การปรับตัวให้มีสุขภาพจิตที่ดี เป็นต้น

ข้อความที่ใช้วัด คือ แบบสอบถามตอนที่ ๔ ค. ด้านการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุด้านจิตใจ ตั้งแต่ข้อ ๑ – ๙ เป็นการวัดระดับการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติสุขภาพด้านการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุด้านสุขภาพจิตใจ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- อ่านหนังสือธรรมะหรืออื่น ๆ เพื่อใช้ศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ
- ฝึกสมาธิ ศึกษาธรรมะหรืออื่น ๆ เป็นประจำ เพื่อเป็นการสงบสติอารมณ์
- ไปวัด/โบสถ์/มัสยิด หรือปฏิบัติธรรมเป็นประจำเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ
- ฟังวิทยุหรือดูโทรทัศน์เกี่ยวกับรายการทางด้านจิตใจเป็นประจำ เช่น รายการ ธรรมะ
- เตรียมใจที่จะเผชิญกับภาวะไม่สุขสบายจากความเสื่อมของร่างกาย เช่น อาการ ปวดข้อ
- เตรียมจิตใจให้ยอมรับการเปลี่ยนแปลงสถานภาพภายหลังเข้าสู่วัยสูงอายุ
- เตรียมจิตใจยอมรับสภาพความเป็นจริงของชีวิต ว่าต้องมีการเกิด แก่ เจ็บ ตาย
- สำรวจว่าตนเองสามารถทำประโยชน์เพื่อสังคมอะไรได้บ้าง
- ฝึกการลดความเครียด ความวิตกกังวลด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น อ่านหนังสือ ฟังเพลง นั่งสมาธิ

เป็นต้น

ซึ่งสามารถวัดการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติสุขภาพ ด้านการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุด้านจิตใจ โดยคิดจากค่ากึ่งกลางของคะแนนที่รวมกัน ซึ่งหากเกินครึ่งหนึ่งจะถือว่ามีการเตรียมความพร้อม ในทางกลับกันถือว่าไม่มีการเตรียมความพร้อม การกำหนดค่าคะแนนสามารถกำหนดได้ดังนี้

- = ไม่มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ
- ๑ = มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

(๓) การพึ่งพิงตนเอง หมายถึง การตระหนักในความพร้อมด้านการพึ่งพาและช่วยเหลือตนเองให้มากที่สุด ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นคุณค่าในตนเอง จากการที่ตนเองมีความสามารถ ไม่ท้อแท้ มีความพยายาม ดำรงตนเป็นอิสระปลอดจากพันธะใด ๆ จากการไม่ต้องพึ่งพาศุขครุรอบข้างอยู่ตลอดเวลา ลดความเบื่อกวนวาย ภาระและความห่วงใยจากบุคคลรอบข้างลงได้

ข้อความที่ใช้วัด คือ แบบสอบถามตอนที่ ๔ ค. ด้านการพึ่งพิงตนเอง ตั้งแต่ข้อ ๑ - ๔ เป็นการวัดระดับการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติสุขภาพ ด้านการพึ่งพิงตนเอง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- กำหนดความสามารถของตนเองในการทำกิจกรรมต่าง ๆ เมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ
- เตรียมพัฒนาการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมด้วยการพึ่งพาตนเองให้ได้มากที่สุด
- ทำกิจวัตรประจำวันด้วยตัวเองอย่างเป็นปกติ เช่น การรับประทานอาหาร การทำความสะอาดร่างกาย
- เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัวและสังคมตามปกติ เพื่อทำให้รู้สึกว่าสามารถพึ่งพาตนเองได้

ซึ่งสามารถวัดการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติสุขภาพ ด้านการพึ่งพิงตนเอง โดยคิดจากค่ากึ่งกลางของคะแนนที่รวมกัน ซึ่งหากเกินครึ่งหนึ่งจะถือว่ามี การเตรียมความพร้อม ในทางกลับกันถือว่าไม่มีการเตรียมความพร้อม การกำหนดค่าคะแนนสามารถกำหนดได้ดังนี้

- ๐ = ไม่มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ
- ๑ = มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

(๔) การเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุด้านรักษาและติดตามข้อมูลด้านสุขภาพ หมายถึง การเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุทั้งในด้านข้อมูลเกี่ยวกับด้านการรักษาสุขภาพและจิตใจ เช่น การพูดคุยกับเพื่อนฝูงในเรื่องการเตรียมตัวดูแลรักษา สุขภาพเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ การศึกษาข้อมูลและติดตามข่าวสารในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวัยสูงอายุ เป็นต้น

ข้อความที่ใช้วัด คือ แบบสอบถามตอนที่ ๔ ค. ด้านรักษาและติดตามข้อมูลด้านสุขภาพและจิตใจ ตั้งแต่ข้อ ๑ - ๕ เป็นการวัดระดับการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติสุขภาพ ด้านการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุด้านรักษาและติดตามข้อมูลด้านสุขภาพและจิตใจ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- พูดคุยเรื่องการเตรียมตัวดูแลรักษาสุขภาพตนเอง เมื่อต้องเข้าสู่วัยสูงอายุกับเพื่อนอยู่ในวัยเดียวกัน
- ศึกษาหลักโภชนาการสำหรับผู้สูงอายุเป็นประจำ
- อ่านหนังสือเกี่ยวกับผู้สูงอายุเป็นประจำ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต
- ฟังวิทยุหรือดูโทรทัศน์เกี่ยวกับรายการที่ให้ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพเป็นประจำ
- เตรียมหาความรู้ในการดูแลสุขภาพ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดโรคเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

ซึ่งสามารถวัดการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติสุขภาพ ด้านการเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุด้านรักษาและติดตามข้อมูลด้านสุขภาพ โดยคิดจากค่ากึ่งกลางของคะแนนที่รวมกัน ซึ่งหากเกินครึ่งหนึ่งจะถือว่ามี การเตรียมความพร้อม ในทางกลับกันถือว่าไม่มีการเตรียมความพร้อม การกำหนดค่าคะแนนสามารถกำหนดได้ดังนี้

- ๐ = ไม่มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ
- ๑ = มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

ในขณะที่ภาพรวมการเตรียมความพร้อมในมิติทางด้านสุขภาพของแรงงานนอกระบบจากข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้จะทำการวัดจากการคิดที่ค่ากึ่งกลางของคะแนนที่รวมกันในทุกข้อคำถามในทุก ๆ ด้าน ซึ่งหากเกินครึ่งหนึ่งจะถือว่ามีการเตรียมความพร้อม ในทางกลับกันถือว่าไม่มีการเตรียมความพร้อม การกำหนดค่าคะแนนสามารถกำหนดได้ดังนี้

- ๐ = ไม่มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ
- ๑ = มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

๔) การเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติที่อยู่อาศัย

การเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติที่อยู่อาศัย หมายถึง การดำเนินการหรือการปฏิบัติการเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุในด้านสถานที่อยู่อาศัยและผู้อาศัยร่วม การปรับปรุงสภาพที่อยู่และสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับวัย และการบริการสาธารณะที่เหมาะสมและเอื้ออำนวยต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุจากภาครัฐ

(๑) ด้านสถานที่อยู่อาศัย หมายถึง การเตรียมดำเนินการหรือปฏิบัติวางแผนเกี่ยวกับเรื่องที่อยู่อาศัย เพื่อให้มีความเหมาะสมกับความเป็นอยู่ที่ดีและสุขภาพร่างกายเมื่อสู่วัยสูงอายุ ควรมีการเตรียมวางแผนเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยว่าต้องการพักที่ไหน เช่น บ้านของตน บ้านลูกหลาน บ้านญาติหรือบ้านพักคนชรา เป็นต้น ในส่วนเรื่องบุคคลที่อยู่ด้วย ควรมีการสอบถามความคิดเห็นและความสมัครใจเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาขึ้นภายหลัง และสถานที่พักต้องสะดวกต่อการติดต่อกับลูกหลาน ญาติ เพื่อนได้ง่าย ซึ่งไม่ควรไกลจากแหล่งชุมชนและบริการสาธารณสุข มากนัก เพื่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

ข้อความที่ใช้วัด คือ แบบสอบถามตอนที่ ๔ ง. ด้านสถานที่อยู่อาศัยและผู้ร่วมอาศัย ตั้งแต่ข้อ ๑ - ๔ เป็นการวัดระดับการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม ด้านสถานที่อยู่อาศัยและผู้อาศัยร่วม ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับที่พักอาศัยภายหลังเข้าสู่วัยสูงอายุ เช่น บ้านสำเร็จ บ้านเช่า
- เตรียมสถานที่อยู่อาศัยภายหลังเข้าสู่วัยสูงอายุ
- ศึกษาเกี่ยวกับลักษณะของที่อยู่อาศัยที่ปลอดภัยสำหรับผู้สูงอายุ
- ศึกษาเกี่ยวกับการคมนาคมระหว่างบ้านของท่านกับสถานที่บริการสาธารณสุขว่ามีความสะดวกเป็นอย่างดี เช่น โรงพยาบาล สถานีอนามัย เป็นต้น

ซึ่งสามารถวัดการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติที่อยู่อาศัย ด้านสถานที่อยู่อาศัยและผู้อาศัยร่วม โดยคิดจากค่ากึ่งกลางของคะแนนที่รวมกัน ซึ่งหากเกินครึ่งหนึ่งจะถือว่ามีการเตรียมความพร้อม ในทางกลับกันถือว่าไม่มีการเตรียมความพร้อม การกำหนดค่าคะแนนสามารถกำหนดได้ดังนี้

- ๐ = ไม่มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ
- ๑ = มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

(๒) การปรับปรุงสภาพที่อยู่และสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับวัย หมายถึง การเตรียมดำเนินการหรือปฏิบัติวางแผนเกี่ยวกับเรื่องที่อยู่อาศัยในการปรับปรุงที่พักอาศัยให้เหมาะสมกับวัย และสุขภาพของตนเอง เพื่อการดำเนินชีวิตในวัยสูงอายุที่เหมาะสม มีอากาศปลอดโปร่ง ร่มรื่น ท่างไกลจากมลพิษทางอากาศ เสียงและน้ำ เป็นต้น ในกรณีจำเป็นต้องปรับปรุง ซ่อมแซม ซึ่งควรคำนึงถึงความแข็งแรง ความปลอดภัยจากอุบัติเหตุ และจัดสัดส่วนของบ้านให้เป็นระเบียบเรียบร้อย สะดวกสบายต่อการปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน รวมทั้งความสะดวกของสาธารณูปโภค

ข้อความที่ใช้วัด คือ แบบสอบถามตอนที่ ๔ ง. ด้านการปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับวัย ตั้งแต่ข้อ ๑ - ๖ เป็นการวัดระดับการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม ด้านการปรับปรุงสภาพที่อยู่และสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับวัย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- พยายามที่จะเรียนรู้การซ่อมแซมอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ชำรุดภายในบ้านด้วยตนเอง
- เตรียมห้องไว้สำหรับตนเองหลังเข้าสู่วัยสูงอายุ
- หมู่บ้าน/ชุมชนที่ท่านพักอาศัย มีเพื่อนบ้านที่สามารถขอความช่วยเหลือได้
- ปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัยเพื่อความปลอดภัยและเหมาะสมกับผู้สูงอายุ เช่น พื้นห้องน้ำจะต้องเป็นพื้นที่ไม่ลื่น มีแสงสว่างภายในบ้านเพียงพอ เป็นต้น
- จัดเตรียมอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในสถานที่อยู่อาศัยสำหรับผู้สูงอายุเป็น อย่างดี เช่น ราวจับบันได ราวยึดเกาะเวลาอาบน้ำในห้องน้ำ โถส้วม เป็นต้น
- จัดเตรียมที่อยู่อาศัยให้อยู่ห่างไกลจากผง ฝุ่นละออง ควันพิษ และมีอากาศถ่ายเทสะดวก

ซึ่งสามารถวัดการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติที่อยู่อาศัย ด้านการปรับปรุงสภาพที่อยู่และสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับวัย โดยคิดจากค่ากึ่งกลางของคะแนนที่รวมกัน ซึ่งหากเกินครึ่งหนึ่งจะถือว่ามี การเตรียมความพร้อม ในทางกลับกันถือว่าไม่มีการเตรียมความพร้อม การกำหนดค่าคะแนนสามารถกำหนดได้ดังนี้

- ๐ = ไม่มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ
- ๑ = มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

(๓) การบริการสาธารณะที่เหมาะสมและเอื้ออำนวยต่อการดำเนินชีวิตผู้สูงวัยจากภาครัฐ หมายถึง การเตรียมดำเนินการหรือปฏิบัติวางแผนของภาครัฐเกี่ยวกับการให้บริการสาธารณะและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและเอื้ออำนวยต่อการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมหรือไม่ เช่น การศึกษา สวัสดิการที่อยู่อาศัยที่รัฐบาลจัดให้ การวางแผนกู้เงินสวัสดิการเพื่อสำหรับการสร้างที่อยู่อาศัย เป็นต้น

ข้อความที่ใช้วัด คือ แบบสอบถามตอนที่ ๔ ง. ด้านการบริการสาธารณะที่เหมาะสมและเอื้ออำนวยต่อการดำเนินชีวิตผู้สูงวัยจากภาครัฐ ตั้งแต่ข้อ ๑ - ๓ เป็นการวัดระดับการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม ด้านการบริการสาธารณะที่เหมาะสมและเอื้ออำนวยต่อการดำเนินชีวิตผู้สูงวัยจากภาครัฐ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

- ศึกษาสวัสดิการเงินกู้ที่อยู่อาศัยที่รัฐเป็นผู้จัดให้
- วางแผนกู้เงินสวัสดิการหรือเตรียมเงินที่จะสร้างที่อยู่อาศัยที่รัฐจัดให้
- ศึกษาการใช้บริการของรัฐและเอกชนในด้านที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ

ซึ่งสามารถวัดการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติที่อยู่อาศัย ด้านการบริการสาธารณะที่เหมาะสมและเอื้ออำนวยต่อการดำเนินชีวิตผู้สูงวัยจากภาครัฐ โดยคิดจากค่ากึ่งกลางของคะแนนที่รวมกัน ซึ่งหากเกินครึ่งหนึ่งจะถือว่ามี การเตรียมความพร้อม ในทางกลับกันถือว่าไม่มีการเตรียมความพร้อม การกำหนดค่าคะแนนสามารถกำหนดได้ดังนี้

- ๐ = ไม่มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ
- ๑ = มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

ในขณะที่ภาพรวมการเตรียมความพร้อมในมิติทางด้านที่อยู่อาศัยของแรงงานนอกระบบจากข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้จะทำการวัดจากการคิดที่ค่ากึ่งกลางของคะแนนที่รวมกันในทุกข้อคำถามในทุก ๆ ด้าน ซึ่งหากเกินครึ่งหนึ่งจะถือว่ามี การเตรียมความพร้อม ในทางกลับกันถือว่าไม่มีการเตรียมความพร้อม การกำหนดค่าคะแนนสามารถกำหนดได้ดังนี้

- ๐ = ไม่มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ
- ๑ = มีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

๖.๒ การนิยามตัวแปรควบคุม

ในการศึกษานี้สามารถแบ่งตัวแปรควบคุมเป็นด้านๆ ได้แก่ ด้านบุคคล ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพ และด้านสังคม ดังมีรายละเอียดดังนี้

๑) ตัวแปรควบคุมด้านบุคคล ได้แก่ (๑) เพศ (๒) อายุ (๓) ระดับการศึกษา (๔) สถานภาพสมรส (๕) จำนวนบุตร (๖) ลักษณะครอบครัว (๗) ภูมิลำเนา และ (๘) บุคลิกภาพ

๒) ตัวแปรควบคุมด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ (๑) ประสบการณ์การทำงาน (๒) การประกอบอาชีพเสริมหรืออาชีพรอง (๔) รายได้ต่อเดือน (๕) ความสมดุลของรายรับรายจ่าย (๖) การออมเงิน และ (๗) ภาระหนี้สิน

๓) ตัวแปรควบคุมด้านภาวะสุขภาพ ได้แก่ ภาวะสุขภาพ

๔) ตัวแปรควบคุมด้านสังคม ได้แก่ (๑) บุคคลที่อยากจะอาศัยอยู่ด้วย (๒) บุคคลที่คาดว่าจะอาศัยอยู่ด้วย (๓) การเป็นสมาชิกชมรมหรือกลุ่มกิจกรรม และ (๔) สัมพันธภาพกับเพื่อน

จากข้างต้นสามารถแจกแจงรายละเอียด ได้ดังนี้

๑) ตัวแปรควบคุมด้านบุคคล

(๑) เพศ หมายถึง ลักษณะทางเพศ (Sex) ของแรงงานนอกระบบ

ข้อความที่ใช้วัดตัวแปรปรากฏในแบบสอบถามข้อที่ ๑ ในตอนที่ ๑ ก. มีรายละเอียด ดังนี้

เพศของท่าน ได้แก่

- หญิง

- ชาย

จากข้างต้นในการวัดเพศ เพื่อทดสอบผลที่มีต่อการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ มีการให้คะแนนโดยแบ่งเป็นกลุ่ม ดังนี้

หญิง = ๐

ชาย = ๑

(๒) อายุ หมายถึง อายุปัจจุบันของบุคคล ซึ่งเป็นแรงงานนอกระบบ

ข้อความที่ใช้วัดตัวแปร จะวัดจากแบบสอบถามข้อที่ ๒ ในตอนที่ ๑ ก ซึ่งมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด เพื่อให้ระบุจำนวนอายุของกลุ่มตัวอย่าง

ท่านมีอายุ.....ปี

ในการวัดกลุ่มอายุ มีการให้คะแนนโดยแบ่งเป็นกลุ่ม ดังนี้

กลุ่มผู้ที่กำลังจะเข้าสู่วัยสูงอายุช่วงแรก (อายุ ๔๐-๔๔ ปี) = ๑

กลุ่มผู้ที่กำลังจะเข้าสู่วัยสูงอายุช่วงต้น (อายุ ๔๕-๔๙ ปี) = ๒

กลุ่มผู้ที่กำลังจะเข้าสู่วัยสูงอายุช่วงกลาง (อายุ ๕๐-๕๔ ปี) = ๓

กลุ่มผู้ที่กำลังจะเข้าสู่วัยสูงอายุช่วงปลาย (อายุ ๕๕-๕๙ ปี) = ๔

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้แบ่งการวัดระยะเวลาก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ มีการให้คะแนนโดยแบ่งเป็นกลุ่ม ดังนี้

๔๐-๔๙ ปี คือกลุ่มที่มีระยะเวลาก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุมาก = ๐

๕๐-๕๙ ปี คือกลุ่มที่มีระยะเวลาก่อนเข้าสู่วัยอายุน้อย = ๑

(๓) ระดับการศึกษา หมายถึง วุฒิการศึกษาสูงสุดของบุคคลที่ได้รับในปัจจุบัน

การวัดตัวแปร จะวัดจากแบบสอบถามข้อที่ ๓ ในตอนที่ ๑ ก. มีรายละเอียด ดังนี้

การศึกษาสูงสุดของท่าน คือ

- ไม่ได้เรียนหนังสือ

- ประถมศึกษาปีที่ ๖ หรือ ต่ำกว่าประถมศึกษาปีที่ ๖

- มัธยมศึกษาปีที่ ๓

- มัธยมศึกษาปีที่ ๖ หรือประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)

- ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) หรืออนุปริญญา

- ปริญญาตรี

- ปริญญาโทขึ้นไป

ในการวัดระดับการศึกษา มีการให้คะแนนโดยแบ่งเป็นกลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่จบการศึกษาในระดับต่ำกว่ามัธยมศึกษา = ๐

กลุ่มที่จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป = ๑

(๔) สถานภาพสมรส หมายถึง สถานภาพสมรสของแรงงานนอกระบบในปัจจุบัน การวัดตัวแปร จะวัดจากแบบสอบถามข้อที่ ๔ ในตอนที่ ๑ ก. มีรายละเอียด ดังนี้ สถานภาพสมรสของท่าน คือ

- โสด
- สมรส
- หม้าย
- แยกกันอยู่
- หย่าร้าง

ในการวัดสถานภาพสมรส มีการให้คะแนนโดยแบ่งเป็นกลุ่ม ดังนี้

กลุ่มโสด หรือ หย่าร้าง หรือ เป็นหม้าย หรือ แยกกันอยู่ = ๐
กลุ่มสมรสและยังอยู่ด้วยกัน = ๑

(๕) จำนวนบุตร หมายถึง จำนวนบุตรทั้งหมดของแรงงานนอกระบบ ซึ่งในที่นี้รวมทั้งบุตรหญิงและบุตรชาย

การวัดตัวแปร จะวัดจากแบบสอบถามข้อที่ ๕ ในตอนที่ ๑ ก. ดังมีรายละเอียด ดังนี้ ท่านมีบุตรหรือไม่

- ไม่มีบุตร
- มีบุตร แบ่งเป็นชาย _____ คน, หญิง _____ คน

ในการวัดจำนวนบุตร มีการให้คะแนนโดยแบ่งเป็นกลุ่ม ดังนี้

กลุ่มไม่มีบุตร = ๐
กลุ่มมีบุตร = ๑

นอกจากนี้การพิจารณาในมิติของจำนวนบุตรและบุตรชายหรือบุตรสาว จะพิจารณาจากข้อมูลที่ได้รับด้วย โดยการสร้างตัวแปรชี้แทนจำนวนบุตรและเพศของบุตร ดังนี้

จำนวนบุตรวัดได้จากจำนวน มีบุตร แบ่งเป็นชาย _____ คน, หญิง _____ คน

จำนวนบุตรส่วนใหญ่เป็นเพศชายหรือหญิง มีการให้คะแนนโดยแบ่งเป็นกลุ่ม ดังนี้

จำนวนบุตรสาวมากกว่าบุตรชาย = ๑
จำนวนบุตรสาวกับบุตรชายเท่ากัน = ๒
จำนวนบุตรชายมากกว่าบุตรสาว = ๓

(๖) ลักษณะครอบครัว หมายถึง กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกันทางสายโลหิต โดยแบ่งเป็น ๒ ลักษณะ ได้แก่ ครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวขยาย

- ครอบครัวเดี่ยว หมายถึง ครอบครัวที่มีการอยู่อาศัยอยู่ร่วมกันระหว่างสามี ภรรยา และ บุตร ไม่ว่าจะมีการสมรสตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม ในที่นี้ให้รวมถึงการอาศัยอยู่เพียงลำพัง หรืออยู่กัน เพียงสองคนระหว่างสามีภรรยาด้วย

- ครอบครัวขยาย หมายถึง ครอบครัวที่มีการอยู่อาศัยอยู่ร่วมกันระหว่างสามี ภรรยา บุตร ไม่ว่าจะมีการสมรสตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม และยังประกอบด้วยบุคคลอื่นในฐานะญาติ อาศัย รวมอยู่ด้วย เช่น ปู่ย่าตายาย เป็นต้น กล่าวสรุปได้ว่าเป็นการอาศัยอยู่ร่วมกันของคนในครอบครัว เดียวกันมากกว่า ๒ รุ่น

การวัดตัวแปร จะวัดจากแบบสอบถามข้อที่ ๖ ในส่วนที่ ๑ ก. มีรายละเอียด ดังนี้

ลักษณะครอบครัวของท่าน

- ครอบครัวเดี่ยว
- ครอบครัวขยาย

ในการวัดลักษณะครอบครัว มีการให้คะแนนโดยแบ่งเป็นกลุ่ม ดังนี้

กลุ่มครอบครัวเดี่ยว = ๐

กลุ่มครอบครัวขยาย = ๑

(๗) ภูมิลำเนา หมายถึง ที่อยู่ที่เป็นหลักแหล่ง และสามารถติดต่อหรือพบหาตัวได้ตาม หลักฐานที่ปรากฏทางทะเบียนของแรงงานนอกระบบ โดยในการวัดตัวแปร จะวัดจากแบบสอบถาม ข้อที่ ๗ ในตอนที่ ๑ ก. ดังนี้

ภูมิลำเนาเดิมของท่าน

- ในท้องถิ่น
- ต่างถิ่น

ในการวัดภูมิลำเนา มีการให้คะแนนโดยแบ่งเป็นกลุ่ม ดังนี้

คนในท้องถิ่น = ๐

คนต่างถิ่น = ๑

(๘) บุคลิกภาพ หมายถึง ลักษณะโดยส่วนรวมของแต่ละบุคคล ทั้งลักษณะภายนอกและภายใน ในการวิจัยนี้แบ่งเป็น ๔ แบบ ได้แก่ บุคลิกภาพแบบแสดงตัวมั่นคง บุคลิกภาพแบบแสดงตัวหวั่นไหว บุคลิกภาพแบบเก็บตัวมั่นคง และบุคลิกภาพแบบเก็บตัวหวั่นไหว (มธุริน วรศักดิ์, ๒๕๕๐: ๑๒) กล่าวคือ

(๘.๑) ลักษณะบุคลิกภาพแบบแสดงตัวมั่นคง หมายถึง บุคคลที่มีลักษณะเชื่อมั่นในตนเอง มีความรับผิดชอบต่อนตนเอง ผู้อื่นและหน้าที่การงาน มองโลกในแง่ดี พอใจในสภาพ และสิ่งที่ตนมีอยู่ มีลักษณะเป็นผู้นำและผู้ตามในโอกาสอันควร มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถปรับตัวได้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ในบางครั้งเป็นผู้ที่มีลักษณะชื่นชมตนเองมาก แสดงพฤติกรรมว่าตนมีความสามารถและประสบความสำเร็จสูง

(๘.๒) ลักษณะบุคลิกภาพแบบแสดงตัวหวั่นไหว หมายถึง เป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพ หุนหันพลันแล่นและก้าวร้าว ไม่คิดก่อนทำ เอาแต่ใจตัวเอง ไม่สนใจความรู้สึกกับผู้อื่น อารมณ์ร้อน โกรธง่าย ชอบก่อเรื่องขัดแย้งกับผู้อื่น และมีลักษณะนิสัยเรียกร้องความสนใจ อารมณ์เปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็ว และไม่สามารถแสดงอารมณ์ได้อย่างลึกซึ้ง

(๘.๓) ลักษณะบุคลิกภาพแบบเก็บตัวมั่นคง หมายถึง บุคคลที่มีลักษณะบุคลิกภาพ พึงพาผู้อื่น ชอบให้ผู้อื่นแนะนำและตัดสินใจให้ เป็นผู้ที่ชอบต่อต้านอย่างเงียบ ๆ ในการที่จะแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม ทั้งยังมีอารมณ์สุขุม เยือกเย็น ชอบแยกตัวและทำสิ่งต่าง ๆ ตามลำพัง ควบคุมตัวเองได้ดี ไว้วางใจในการทำงาน

(๘.๔) ลักษณะบุคลิกภาพแบบเก็บตัวหวั่นไหว หมายถึง มีลักษณะกังวลง่าย มีปัญหาเกี่ยวกับความเป็นตัวของตัวเอง มีภาพพจน์ของตนที่ไม่มั่นคง (Instable Self-Image) มีปัญหาในการสร้างมนุษยสัมพันธ์ ไม่มั่นใจในการเข้าสังคม กลัวการถูกตำหนิ เป็นผู้ที่ชอบสงสัยระแวง ไม่ไว้วางใจผู้อื่น มองคนในแง่ร้าย อารมณ์แปรปรวน

ในการวัดตัวแปรหรือการวัดบุคลิกภาพทั้ง ๔ แบบ วัดได้ด้วยแบบวัดบุคลิกภาพที่คณะผู้วิจัย ได้ปรับปรุงมาจาก “เครื่องมือวัดบุคลิกภาพของ Eysenck (Eysenck Personality Inventory)” ซึ่ง ประพิต จันทรพิทยุทธ ได้แปลและเรียบเรียงเอาไว้ (๒๕๓๗ อ้างใน มธุริน วรศักดิ์, ๒๕๕๐: ๕๓) ซึ่ง ประกอบด้วยข้อคำถาม ๒ ชุด เพื่อสรุปความอันนำไปสู่การตัดสินใจว่าตัวอย่าง ซึ่งเป็นแรงงานนอกระบบ มีบุคลิกภาพแบบใด ซึ่งข้อคำถาม ๒ ชุดดังกล่าว ได้แก่

- บุคลิกภาพแบบแสดงตัว-มั่นคง	= ๑
- บุคลิกภาพแบบแสดงตัว-หวั่นไหว	= ๒
- บุคลิกภาพแบบเก็บตัว-มั่นคง	= ๓
- บุคลิกภาพแบบเก็บตัว-หวั่นไหว	= ๔

ข้อคำถามทั้งสองชุดดังกล่าว มีลักษณะของแบบวัดมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ของ Likert (Likert Scale) ชนิด ๕ อันดับ ซึ่งในการศึกษานี้จะใช้ในการวัดความคิดเห็นที่มีต่อ บุคลิกลักษณะของแรงงานนอกระบบ โดยในแต่ละระดับของการวัดจะมีการให้คะแนนและมีความหมายที่แตกต่างกันไป ดังนี้

- “๕”, เป็นประจำ

หมายถึง ตรงกับความรู้สึกและ/หรือการกระทำของท่านมากที่สุด
- “๔”, บ่อย ๆ

หมายถึง ตรงกับความรู้สึกและ/หรือการกระทำของท่าน
- “๓”, เป็นบางครั้ง

หมายถึง บางครั้งตรงกับความรู้สึกและ/หรือการกระทำของท่าน และบางครั้งไม่ตรงกับความรู้สึกและ/หรือการกระทำของท่าน
- “๒”, นาน ๆ ครั้ง

หมายถึง ตรงกับความรู้สึกและ/หรือการกระทำของท่านค่อนข้างน้อย
- “๑”, ไม่เคยเลย

หมายถึง ไม่ตรงกับความรู้สึกและ/หรือการกระทำของท่านเลย

จากข้างต้นจะวัดจากแบบสอบถามข้อที่ ๘ อันประกอบด้วยข้อ ๘.๑ – ๘.๑๐ ในตอนที่ ๑ ก. ซึ่งมีความจำเป็นต้องพิจารณาคำถามในลักษณะของคำถามเชิงบวกเชิงลบด้วย มีรายละเอียดดังนี้

แบบวัดบุคลิกภาพแสดงตัว-เก็บตัว ประกอบด้วย

คำถามเชิงบวก

- ท่านชอบแสวงหาสิ่งที่ร้อนและตื่นเต้นทำ
- ท่านชอบสนทนากับคนอื่นมาก แม้จะเป็นคนแปลกหน้า
- ท่านมักชอบทำสิ่งที่ทำให้เกิดความตื่นเต้น

แบบวัดบุคลิกภาพมั่นคง-หวั่นไหว ประกอบด้วย

คำถามเชิงลบ

- ท่านมักสะเทือนใจง่าย
- ท่านชอบคิดอะไรต่าง ๆ นานาจนนอนไม่หลับ
- ท่านมักน้อยใจง่าย
- ท่านชอบคิดฝันในสิ่งที่เป็นไปไม่ได้
- ท่านมักกระวนกระวายใจจนนั่งไม่ติด
- ท่านมักรู้สึกเบื่อหน่ายบ่อย
- ท่านมักวิตกกังวลในสิ่งที่ควรพูดหรือควรทำ

จากลักษณะคำถามเชิงบวกเชิงลบข้างต้น สามารถระบุเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

บุคลิกภาพ	ค่าคะแนนของข้อความเชิงบวก (+)	ค่าคะแนนของข้อความเชิงลบ (-)
เป็นประจำ	๕	๑
บ่อย ๆ	๔	๒
เป็นบางครั้ง	๓	๓
นาน ๆ ครั้ง	๒	๔
ไม่เคยเลย	๑	๕

โดยสรุป คะแนนที่ได้จากแบบวัดบุคลิกภาพทั้ง ๒ ชุดจะนำมาพิจารณาแบ่งกลุ่ม เพื่อจำแนกเป็นบุคลิกภาพ ๔ แบบ ดังนี้

- กลุ่มผู้มีบุคลิกภาพแบบแสดงตัวมั่นคง
- กลุ่มผู้มีบุคลิกภาพแบบแสดงตัวหวั่นไหว
- กลุ่มผู้มีบุคลิกภาพแบบเก็บตัวมั่นคง
- กลุ่มผู้มีบุคลิกภาพแบบเก็บตัวหวั่นไหว

๒) ตัวแปรควบคุมด้านเศรษฐกิจ

(๑) ประสบการณ์การทำงาน หมายถึง จำนวนปีทั้งหมด ที่แรงงานนอกระบบเข้าสู่ระบบการทำงาน

การวัดตัวแปร จะวัดจากแบบสอบถามข้อที่ ๑ ในตอนที่ ๑ ข. ในลักษณะของคำถามปลายเปิด มีรายละเอียดดังนี้

ท่านมีประสบการณ์การทำงานจำนวน.....ปี

ในการวัดจำนวนประสบการณ์ทำงาน มีการให้คะแนนโดยแบ่งเป็นกลุ่มและกำหนดค่า ดังนี้

น้อยกว่า ๑๐ ปี	หมายถึง กลุ่มที่มีประสบการณ์การทำงานน้อย	= ๑
๑๐-๑๙ ปี	หมายถึง กลุ่มที่มีประสบการณ์การทำงานค่อนข้างน้อย	= ๒
๒๐-๒๙ ปี	หมายถึง กลุ่มที่มีประสบการณ์การทำงานปานกลาง	= ๓
๓๐-๓๙ ปี	หมายถึง กลุ่มที่มีประสบการณ์การทำงานค่อนข้างมาก	= ๔
๔๐ ปีขึ้นไป	หมายถึง กลุ่มที่มีประสบการณ์การทำงานมาก	= ๕

(๒) อาชีพเสริม หรือ อาชีพรอง หมายถึง อาชีพอื่น ๆ ที่ไม่ใช่อาชีพหลักของแรงงานนอกระบบ

การวัดตัวแปรจะวัดจากแบบสอบถามข้อที่ ๒ ในตอนที่ ๑ ข. ดังมีรายละเอียด ดังนี้

ท่านมีอาชีพเสริม หรือ อาชีพรอง หรือไม่

- ไม่มี
- มี โปรดระบุ.....

ในการวัดอาชีพเสริม หรือ อาชีพรอง มีการให้คะแนนโดยแบ่งเป็นกลุ่ม ดังนี้

ไม่มีอาชีพเสริม หรือ อาชีพรอง	= ๐
มีอาชีพเสริม หรือ อาชีพรอง	= ๑

(๔) รายได้ หมายถึง รายได้ทั้งหมดต่อเดือนของแรงงานนอกระบบ(โดยประมาณ) ไม่รวมรายได้ของคู่สมรสหรือบุคคลในครอบครัว

การวัดตัวแปร จะวัดจากแบบสอบถามข้อที่ ๓ ในตอนที่ ๑ ข. ซึ่งเป็นลักษณะของคำถามปลายเปิด ดังมีรายละเอียด ดังนี้

รายได้ทั้งหมดของท่านประมาณ.....บาทต่อเดือน

การให้คะแนนและการแบ่งกลุ่มในส่วนที่เกี่ยวกับตัวแปรรายได้ มีดังนี้

รายได้น้อย (ต่ำกว่า ๓,๐๐๐ บาทต่อเดือน)	= ๑
รายได้ปานกลาง (๓,๐๐๐ – ๑๔,๙๙๙ บาทต่อเดือน)	= ๒
รายได้มาก (๑๕,๐๐๐ ต่อเดือนขึ้นไป)	= ๓

(๕) ความสมดุลของรายรับรายจ่าย หมายถึง การประเมินรายรับกับรายจ่าย โดยพิจารณาเงินที่เหลือเก็บ

การวัดตัวแปรจะวัดจากแบบสอบถามข้อที่ ๔ ในตอนที่ ๑ ข. ดังมีรายละเอียด ดังนี้

รายรับรายจ่ายในปัจจุบันของท่านเป็นอย่างไร

- มีรายรับกับรายจ่ายพอ ๆ กัน
- มีรายรับมากกว่ารายจ่าย
- มีรายรับน้อยกว่ารายจ่าย

ในการวัดความสมดุลของรายรับ-รายจ่าย มีการให้คะแนนโดยแบ่งเป็นกลุ่ม ดังนี้

รายรับเท่ากับรายจ่าย	หมายถึง มีเงินพอใช้จ่าย	= ๑
รายรับมากกว่ารายจ่าย	หมายถึง มีเงินเหลือเก็บ	= ๒
รายรับน้อยกว่ารายรับ	หมายถึง ไม่พอใช้และไม่เหลือเก็บ	= ๓

(๖) การออมเงินในปัจจุบัน หมายถึง การที่แรงงานนอกระบบมีรายรับมากกว่ารายจ่าย และแบ่งเงินส่วนหนึ่งสำหรับการออม หรือ ลงทุนในการออมประเภทต่างๆ

การวัดตัวแปรจะวัดจากแบบสอบถามข้อที่ ๕ ในตอนที่ ๑ ข. มีรายละเอียด ดังนี้

การออมเงินในปัจจุบันของท่าน

- ไม่มี
- มี

ในการวัดการออมเงินในปัจจุบัน มีการให้คะแนนโดยแบ่งเป็นกลุ่ม ดังนี้

ไม่มีเงินออม	= ๐
มีเงินออม	= ๑

(๗) ภาระหนี้สินในปัจจุบัน หมายถึง การที่แรงงานนอกระบบมีรายรับไม่สมดุลกับรายจ่าย ก่อให้เกิดหนี้สินประเภทต่าง ๆ

การวัดตัวแปร จะวัดจากแบบสอบถามข้อที่ ๖ ในตอนที่ ๑ ข.ดังมีรายละเอียด ดังนี้

ภาระหนี้สินในปัจจุบันของท่าน

- ไม่มีหนี้สิน
- มีหนี้สิน

ในการวัดภาระหนี้สินในปัจจุบัน มีการให้คะแนนโดยแบ่งเป็นกลุ่ม ดังนี้

ไม่มีหนี้สิน = ๐

มีหนี้สิน = ๑

๓) ตัวแปรควบคุมด้านภาวะสุขภาพ

(๑) ภาวะสุขภาพโดยรวม หมายถึง ภาวะโดยรวมของแรงงานนอกระบบซึ่งกำลังจะเข้าสู่วัยสูงอายุในอนาคต ที่มีความสมบูรณ์ทางร่างกาย จิตใจ อันเป็นสิ่งสำคัญต่อการพัฒนาการของบุคคล

การวัดตัวแปร จะวัดจากแบบสอบถามข้อที่ ๑ ในตอนที่ ๑ ค. ดังมีรายละเอียด ดังนี้

ในระยะเวลา ๑ ปีที่ผ่านมา ท่านเคยเจ็บป่วยหรือไม่

- ไม่เจ็บป่วยเลย
- เจ็บป่วยเล็กน้อย แต่ไม่ต้องพบแพทย์
- เจ็บป่วยเล็กน้อย แต่จำเป็นต้องพบแพทย์
- เจ็บป่วยบ่อย ต้องพบแพทย์เป็นประจำ

ในการวัดภาวะสุขภาพ มีการให้คะแนนโดยแบ่งเป็นกลุ่ม ดังนี้

ไม่เจ็บป่วยเลย = ๐

มีภาวะเจ็บป่วย = ๑

๔) ตัวแปรควบคุมด้านสังคม

(๑) บุคคลที่อยากจะอาศัยอยู่ด้วยเมื่อเป็นผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่แรงงานนอกระบบอยากหรือมีความต้องการที่จะร่วมอาศัยอยู่ด้วย เมื่อตนเองเข้าสู่วัยสูงอายุ

การวัดตัวแปร จะวัดจากแบบสอบถามข้อที่ ๑ ในตอนที่ ๑ ง. ดังมีรายละเอียด ดังนี้

เมื่อท่านมีอายุ ๖๐ ปี ท่านอยากจะอยู่กับใคร (ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ)

- อยู่คนเดียว
- อยู่กับบุตรชาย
- อยู่กับบุตรสาว
- อยู่กับคู่สมรส
- อยู่กับคู่สมรสและบุตร

- อยู่กับญาติพี่น้อง
- อยู่กับเพื่อน
- อยู่บ้านพักคนชรา
- ยังไม่ได้คิด
- อื่นๆ (โปรดระบุ)

ในการวัดว่าอยากอยู่กับใครมีการให้คะแนนโดยแบ่งเป็นกลุ่ม ดังนี้

อาศัยอยู่คนเดียว = ๑

อาศัยอยู่กับบุคคลอื่น = ๐

(๒) บุคคลที่คาดว่าจะอาศัยอยู่ด้วยเมื่อเป็นผู้สูงอายุ หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่แรงงานนอกระบบวางแผนหรือคาดคิดว่าน่าจะร่วมอาศัยอยู่ด้วย เมื่อตนเองเข้าสู่วัยสูงอายุ

การวัดตัวแปร จะวัดจากแบบสอบถามข้อที่ ๒ ในตอนที่ ๑ ง. ดังมีรายละเอียด ดังนี้

ท่านคาดว่าจะเมื่อท่านมีอายุ ๖๐ ปี ท่านจะอยู่กับใคร (ตอบได้มากกว่า ๑ ข้อ)

- อยู่คนเดียว
- อยู่กับบุตรชาย
- อยู่กับบุตรสาว
- อยู่กับคู่สมรส
- อยู่กับคู่สมรสและบุตร
- อยู่กับญาติพี่น้อง
- อยู่กับเพื่อน
- อยู่บ้านพักคนชรา
- ยังไม่ได้คิด
- อื่น ๆ (โปรดระบุ)

ในการวัดว่าจะอยู่กับใครมีการให้คะแนนโดยแบ่งเป็นกลุ่ม ดังนี้

อาศัยอยู่คนเดียว = ๑

อาศัยอยู่กับบุคคลอื่น = ๐

(๓) การเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ หมายถึง การเป็นสมาชิกชมรมหรือกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ของแรงงานนอกระบบก่อนอายุ ๖๐ ปี

การวัดตัวแปร จะวัดจากแบบสอบถามข้อที่ ๓ ในตอนที่ ๑ ง. มีรายละเอียด ดังนี้

ท่านเป็นสมาชิกชมรมหรือกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ หรือไม่

- ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มใด ๆ เลย
- เป็นสมาชิกชมรมหรือกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ โปรดระบุ

ในการวัดการเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ มีการให้คะแนนโดยแบ่งเป็นกลุ่ม ดังนี้

ไม่เป็น = ๐

เป็น = ๑

(๔) สัมพันธภาพกับเพื่อน หมายถึง ความสัมพันธ์ของแรงงานนอกระบบกับเพื่อนในลักษณะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเพื่อนสนิท เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน เพื่อนร่วมกิจกรรมทางสังคม ซึ่งการมีสัมพันธภาพที่ดีกับเพื่อนนั้นมีลักษณะ ดังนี้ ได้แก่ มีสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความรักใคร่ผูกพันและเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ให้ความช่วยเหลือและหวังดีต่อกัน ให้ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และสามารถปรับทุกข์กันได้ (ดวงจันทร์ บุญรอดชู, ๒๕๔๐ : ๗๔)

การวัดตัวแปร จะวัดจากแบบสอบถามข้อที่ ๔ ในตอนที่ ๑ ซึ่ง เป็นข้อคำถามที่มีการดัดแปลงมาจากมาตรวัดของ ดวงจันทร์ บุญรอดชู (๒๕๔๐) โดยข้อคำถามเกี่ยวกับสัมพันธภาพกับเพื่อน เป็นลักษณะคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่าของ Likert (Likert Scale) อันมีคำตอบให้เลือกตอบ ๕ ระดับ ได้แก่ จริงที่สุด จริง จริงบ้างไม่จริงบ้าง จริงน้อย ไม่จริงเลย มีรายละเอียดดังนี้

“๕”, จริงที่สุด	หมายถึง ตรงกับความรู้สึกและ/หรือการกระทำของท่านมากที่สุด
“๔”, จริง	หมายถึง ตรงกับความรู้สึกและ/หรือการกระทำของท่านค่อนข้างมาก
“๓”, จริงบ้างไม่จริงบ้าง	หมายถึง บางครั้งตรงกับความรู้สึกและ/หรือการกระทำของท่าน และบางครั้งไม่ตรงกับความรู้สึกและ/หรือการกระทำของท่าน
“๒”, จริงน้อย	หมายถึง ตรงกับความรู้สึกและ/หรือการกระทำของท่านค่อนข้างน้อย
“๑”, ไม่จริงเลย	หมายถึง ไม่ตรงกับความรู้สึกและ/หรือการกระทำของท่านเลย

ซึ่งรวมทั้งหมดมีข้อคำถามเกี่ยวกับความสัมพันธ์กับเพื่อนจำนวน ๘ ข้อ ได้แก่ข้อ ๔.๑-๔.๘ ในตอนที่ ๑ ง. แบ่งเป็นคำถามเชิงบวก ๗ ข้อ และคำถามเชิงลบ ๑ ข้อ มีรายละเอียด ดังนี้

ความสัมพันธ์ของท่านกับเพื่อนเป็นเช่นไร

คำถามเชิงบวก

กลุ่มเพื่อนสนิท

- ท่านมีเพื่อนสนิทที่สามารถปรับทุกข์ด้วยได้
- ท่านมีเพื่อนสนิทที่ติดต่อและไปมาหาสู่กันเป็นประจำ

กลุ่มเพื่อนร่วมกิจกรรม

- ท่านมีเพื่อนร่วมกิจกรรมในสังคมด้วยเสมอ เช่น ทำบุญ ทอดผ้าป่า งานอาสาสมัคร
- ท่านมีโอกาสดำเนินปะสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์กับเพื่อนขณะทำกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคม

กลุ่มเพื่อนร่วมงาน

- เพื่อนร่วมงานให้ความสำคัญกับท่าน

กลุ่มเพื่อนบ้าน

- ท่านสามารถขอความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านได้เมื่อจำเป็น
- ท่านให้ความช่วยเหลือกับเพื่อนบ้านเป็นประจำ

คำถามเชิงลบกลุ่มเพื่อนร่วมงาน

- ท่านรู้สึกถูกทอดทิ้งจากเพื่อนร่วมงาน

จากคำถามเชิงบวกและเชิงลบข้างต้น สามารถระบุเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

ความคิดเห็น	ค่าคะแนนของข้อความเชิงบวก (+)	ค่าคะแนนของข้อความเชิงลบ (-)
จริงที่สุด	๕	๑
จริง	๔	๒
จริงบ้างไม่จริงบ้าง	๓	๓
จริงน้อย	๒	๔
ไม่จริงเลย	๑	๕

ซึ่งในท้ายที่สุดแล้ว ในการวัดสัมพันธภาพกับเพื่อน มีการให้คะแนนโดยจัดแบ่งเป็นกลุ่มสัมพันธภาพกับเพื่อน โดยอาศัยการรวมคะแนนทุกข้อคำถามในแต่ละกลุ่มเพื่อนเข้าด้วยกัน จากนั้นจึงแบ่งกลุ่มตามช่วงคะแนนออกเป็น ๓ กลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มจะมีช่วงคะแนนที่เท่ากัน โดยจะให้ความหมายในแต่ละกลุ่มดังนี้

มีระดับสัมพันธภาพกับเพื่อนต่ำ	= ๑
มีระดับสัมพันธภาพกับเพื่อนปานกลาง	= ๒
มีระดับสัมพันธภาพกับเพื่อนสูง	= ๓

๖.๓ การนิยามตัวแปรแทรก

ในการศึกษานี้นอกจากให้ความสำคัญกับตัวแปรควบคุม ยังให้ความสนใจกับตัวแปรแทรกต่าง ๆ ซึ่งตัวแปรแทรกในที่นี้ คือ ทักษะคติของแรงงานนอกระบบต่อการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ โดยสามารถพิจารณาตัวแปรย่อยได้ ดังนี้

๑) ทักษะคติของแรงงานนอกระบบต่อการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ แบ่งเป็น

(๑) ทักษะคติต่อการเป็นผู้สูงอายุ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดหรือความคิดเห็นที่บุคคลมีต่อการเป็นผู้สูงอายุตามกฎหมาย (พ.ร.บ.ผู้สูงอายุฯ พ.ศ.๒๕๔๖) หมายถึงความรู้สึกชอบไม่ชอบ ยอมรับไม่ยอมรับการเป็นผู้สูงอายุ

การวัดตัวแปร จะวัดจากแบบสอบถามข้อที่ ๑-๑๐ ในตอนที่ ๒ ก. โดยมีรายละเอียดของข้อคำถาม ดังนี้

คำถามเชิงบวก

- ท่านรู้สึกว่าคุณชีวิตในวัยสูงอายุจะเป็นช่วงเวลาแห่งอิสระและเสรีภาพ
- ท่านคิดว่าชีวิตในวัยสูงอายุจะเป็นช่วงเวลาที่ดีที่สุดในชีวิตของข้าพเจ้า
- ท่านรู้สึกว่าการเป็นผู้สูงอายุ เป็นโอกาสที่จะทำให้ท่านได้พักผ่อนเต็มที่
- ท่านคิดว่าการเป็นผู้สูงอายุ เป็นโอกาสที่ท่านจะได้ทำในสิ่งที่ต้องการ
- ท่านคิดว่าชีวิตในวัยสูงอายุของท่านจะเป็นช่วงเวลาที่มีความสุข
- ท่านคิดว่าผู้สูงอายุเป็นผู้ที่ยังคงสามารถทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้
- เมื่อนึกถึงการเข้าสู่วัยสูงอายุแล้ว ท่านรู้สึกว่าเป็นเรื่องน่ายินดี
- ท่านรู้สึกว่าการเข้าสู่วัยสูงอายุ เป็นสิ่งที่ท่านรอคอย

คำถามเชิงลบ

- ท่านรู้สึกกังวลว่าชีวิตในวัยสูงอายุของท่านจะไม่ได้รับการยกย่องจากผู้อื่น เหมือนเมื่อ ครั้งก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ
- ท่านรู้สึกกังวลเมื่อนึกถึงการเป็นผู้สูงอายุ

จากข้างต้น เป็นการวัดโดยอาศัยแบบวัดความรู้สึกต่อการเข้าสู่วัยสูงอายุ ซึ่งดัดแปลง แกไขมาจากแบบวัดความรู้สึกต่อการเกษียณอายุของ มธุริน วรศักดิ์, พิมพ์พิมุข โพธิ์ปักขีย์ และ สมฤดี ธิมกิตติคุณ (๒๕๔๙ อ้างใน มธุริน วรศักดิ์, ๒๕๕๐) และมีลักษณะคำตอบเป็นมาตรประมาณค่า (Rating Scale) ๕ อันดับของ Likert (Likert Scale) คือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง, เห็นด้วย, ไม่แน่ใจ, ไม่เห็นด้วย และไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง การให้คะแนนเริ่มจาก ๕ ถึง ๑ ถ้าเป็นทัศนคติในทางบวก ส่วนข้อความที่เป็นทัศนคติทางลบให้คะแนนตรงกันข้าม ในที่นี้ผู้ตอบที่ได้คะแนนมากถือว่าเป็นผู้ที่มีทัศนคติต่อการเป็นผู้สูงอายุดีกว่าผู้ตอบที่ได้คะแนนน้อย จากข้างต้นแต่ละหมายเลขมีความหมายดังนี้

“๑”, ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	หมายถึง ข้อความไม่ตรงกับความคิดเห็นของท่านเลย
“๒”, ไม่เห็นด้วย	หมายถึง ข้อความตรงกับความคิดเห็นของท่านน้อย
“๓”, ไม่แน่ใจ	หมายถึง ท่านยังไม่แน่ใจว่าข้อความนั้น ๆ ตรงกับความคิดเห็นของท่านหรือไม่
“๔”, เห็นด้วย	หมายถึง ตรงกับความคิดเห็นของท่านมาก
“๕”, เห็นด้วยอย่างยิ่ง	หมายถึง ข้อความตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

จากข้างต้นในกระบวนการวัดตัวแปรดังกล่าว มีลักษณะการให้คะแนนโดยสรุป ดังนี้

ความคิดเห็น	ค่าคะแนนของข้อความเชิงบวก (+)	ค่าคะแนนของข้อความเชิงลบ (-)
เห็นด้วยอย่างยิ่ง	๕	๑
เห็นด้วย	๔	๒
ไม่แน่ใจ	๓	๓
ไม่เห็นด้วย	๒	๔
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	๑	๕

(๒) การให้ความสำคัญต่อการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุในด้านต่าง ๆ หมายถึง ความคิดเห็นของแรงงานนอกระบบที่ยังไม่ได้เข้าสู่วัยสูงอายุ ในแง่การให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ ก่อนที่ตนเองจะเข้าสู่วัยสูงอายุ เพื่อเป็นพื้นฐานของการเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีในอนาคต โดยพิจารณาว่ามีความสำคัญในแต่ละด้านมากน้อยอย่างไร จากข้างต้นสามารถแบ่งการเตรียมความพร้อมเป็น ๔ มิติ ได้แก่ การเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุด้านสังคม การเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุด้านเศรษฐกิจ การเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุด้านสุขภาพ การเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุด้านที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม

การวัดการให้ความสำคัญต่อการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุจะวัดจากแบบสอบถามในตอนที ๒ ข. โดยให้กลุ่มตัวอย่างแสดงความคิดเห็นที่มีต่อการเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุด้านสังคม การเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุด้านเศรษฐกิจ การเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุด้านสุขภาพ และการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุด้านที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อม ในลักษณะคำตอบที่เป็นการเรียงลำดับการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในด้านต่าง ๆ ที่กลุ่มตัวอย่างเห็นว่ามีความสำคัญมากที่สุดไปหาการเตรียมความพร้อมที่มีความสำคัญน้อยที่สุด โดยแทนด้วยหมายเลข เพื่อพิจารณาว่ากลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญต่อการเตรียมความพร้อมเพื่อการเข้าสู่วัยสูงอายุของตนเองในแต่ละด้านมากน้อยเพียงใด จากข้างต้นกำหนดให้มีหมายเลขการเรียงลำดับและความหมาย ดังนี้

- ควรให้ความสำคัญในการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุมากที่สุด = ๑
- ควรให้ความสำคัญในการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุมาก = ๒
- ควรให้ความสำคัญในการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุปานกลาง = ๓
- ควรให้ความสำคัญในการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยอายุน้อย = ๔

ในการวัดการให้ความสำคัญต่อการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ มีการแบ่งกลุ่ม โดยพิจารณาว่าการเตรียมความพร้อมในด้านใดที่กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดให้ความสำคัญมากที่สุด จนกระทั่งให้ความน้อยที่สุด ตามลำดับ ซึ่งจะพิจารณาจากค่าความถี่ในการให้ความสำคัญแก่การเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในแต่ละด้าน

(๓) ทักษะคติต่อบทบาท (บุคคล กลุ่ม องค์กร) ในการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ หมายถึง ความคิดเห็นของแรงงานนอกระบบที่มีต่อบทบาทของบุคคล กลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ที่ควรจะมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนกระบวนการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ อันจะเป็นประโยชน์มากที่สุดต่อการดำรงชีวิตในวัยสูงอายุของแรงงานนอกระบบ โดยแบ่งทัศนคติต่อบทบาทดังกล่าวเป็น ๔ ด้าน อันดัดแปลงจากการแบ่งประเภทของ สรรภูมิ คำชมพู (๒๕๕๐, ๗) ที่สร้างขึ้นมาเพื่อวัดการเตรียมการเพื่อสร้างหลักประกันในการดำรงชีวิตในวัยสูงอายุ โดยบทบาททั้ง ๔ ด้านดังกล่าว ได้แก่

ประชาชนช่วยตนเอง หมายถึง การคิดว่าตนเองมีความสามารถ ไม่ท้อแท้ และพึ่งพาผู้อื่นน้อยที่สุดเมื่อเป็นผู้สูงอายุ

ครอบครัวเกื้อหนุน หมายถึง การได้รับความอบอุ่น ความรัก ความเอาใจใส่ และการยอมรับในบทบาทที่แตกต่างกันของสมาชิกในครอบครัวเมื่อเป็นผู้สูงอายุ

ชุมชนเกื้อหนุน หมายถึง การยอมรับบทบาทและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน โดยเฉพาะการรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และความเข้าใจอันดีระหว่างบุคคลอื่นๆ ในชุมชนเมื่อเป็นผู้สูงอายุ

สังคมหรือรัฐเกื้อหนุน หมายถึง การกำหนดนโยบาย กฎหมาย และแผนหลักด้านการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ โดยหน่วยงานต่าง ๆ เช่น ภาครัฐ เอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน ในการส่งเสริม ประสาน บังคับ ให้องค์กรที่เกี่ยวข้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

ในการวัดทัศนคติดังกล่าว จะวัดจากแบบสอบถามในส่วนที่ ๒ ค. ซึ่งมีข้อคำถามทั้งหมดจำนวน ๑๘ ข้อ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

บทบาทของประชาชนที่จะเป็นผู้สูงอายุในอนาคต

- ท่านจะดูแลสุขภาพโดยการตรวจสุขภาพประจำปี
- ท่านจะจัดทำบัญชีค่าใช้จ่าย ควบคุมรายจ่าย มีเงินเพียงพอสำหรับการใช้จ่าย อีกทั้งเหลือเก็บ
- ท่านจะทำกิจกรรมกับสมาชิกในครอบครัว เพื่อเป็นเกราะป้องกันปัญหาการขาดความอบอุ่นของผู้สูงอายุ

บทบาทของครอบครัว

- ครอบครัวควรเอาใจใส่และให้ความสำคัญในวันสำคัญของผู้สูงอายุ
- ครอบครัวควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีกิจกรรมสันทนาการ
- ครอบครัวควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีกิจกรรมการออกกำลังกายที่เหมาะสม
- ครอบครัวควรส่งเสริมและสนับสนุนให้เป็นสมาชิกและร่วมกิจกรรมของชุมชน
- ครอบครัวควรส่งเสริมและสนับสนุนข้อมูลด้านการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของผู้สูงอายุ

ผู้สูงอายุ

บทบาทของชุมชน

- ชุมชนควรจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุเป็นประจำ
- ชุมชนควรจัดกิจกรรมรณรงค์จัดหาทุนช่วยเหลือกิจการของผู้สูงอายุในชุมชน
- ชุมชนควรประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมผู้สูงอายุ
- ชุมชนควรส่งเสริมกิจกรรมสำหรับการสร้างรายได้ในกลุ่มผู้สูงอายุ
- ชุมชนควรสนับสนุนด้านความรู้ และส่งเสริมในเรื่องสุขภาพของผู้สูงอายุ

บทบาทของรัฐและสังคม

- รัฐบาลและสังคมควรส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้อยู่กับครอบครัวอย่างมีคุณภาพ และต่อเนื่องจนวาระสุดท้ายของชีวิต
- รัฐบาลและสังคมควรเตรียมการสำหรับผู้ที่เข้าสู่วัยสูงอายุให้มีความรู้ที่ถูกต้องในทุก เรื่องที่จำเป็น
- รัฐบาลและสังคมควรส่งเสริมและจัดบริการการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิตทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย
- รัฐบาลและสังคมควรสนับสนุนพัฒนากิจกรรมชมรมผู้สูงอายุและองค์กรเครือข่าย
- รัฐบาลและสังคมควรส่งเสริมการผลิตและสนับสนุนสื่อทุกประเภท เพื่อผู้สูงอายุ

โดยมีลักษณะคำตอบเป็นมาตราประมาณค่า (Rating Scale) ๕ อันดับของ Likert (Likert Scale) คือ มีความคิดเห็นว่าคุณภาพมากที่สุด, มาก, ปานกลาง, น้อย และน้อยที่สุด เพื่อพิจารณาว่าแรงงานนอกระบบมีมุมมองที่ให้ความสำคัญต่อบทบาทของประชาชน ครอบครัว ชุมชน รัฐและสังคมในการเตรียมตัวเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในแต่ละด้านมากน้อยเพียงใด ทั้งในรายด้านและภาพรวม โดยแบ่งระดับความคิดเห็นที่มีต่อการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุตามลำดับคะแนน ดังนี้

- “๕” เห็นด้วยมากที่สุด หมายถึง ท่านเห็นด้วยมากที่สุดว่าควรมีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ
- “๔” เห็นด้วยมาก หมายถึง ท่านเห็นด้วยมาก ว่าควรมีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ
- “๓” เห็นด้วยปานกลาง หมายถึง ท่านเห็นด้วยปานกลาง ว่าควรมีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ
- “๒” เห็นด้วยน้อย หมายถึง ท่านเห็นด้วยน้อย ว่าควรมีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ
- “๑” เห็นด้วยน้อยที่สุด หมายถึง ท่านเห็นด้วยน้อยที่สุด ว่าควรมีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

๔) ความต้องการการสนับสนุนในการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ หมายถึง การที่แรงงานนอกระบบต้องการการสนับสนุนใน ๒ ลักษณะคือ ในเชิงปฏิบัติ และในเชิงการได้รับความรู้ เพื่อใช้ในการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่วัยสูงอายุ อันเป็นพื้นฐานของการเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีในอนาคต

การวัดตัวแปร จะวัดจากแบบสอบถามในตอนที่ ๒ ง. ซึ่งแบ่งเป็นสองส่วน ได้แก่

- ข้อคำถามเกี่ยวกับความต้องการการสนับสนุนในภาคปฏิบัติ ปรากฏในข้อ ๑-๗ ในตอนที่ ๒ ง.
- ข้อคำถามเกี่ยวกับความต้องการความรู้ ปรากฏในข้อ ๑-๑๒ ในตอนที่ ๒ ง.

ซึ่งข้อคำถามข้างต้นเป็นข้อคำถามที่ดัดแปลงมาจากแบบสอบถามความต้องการในการเตรียมตัวก่อนเกษียณอายุราชการของ ศิริวรรณ เรืองกุล (๒๕๕๑) มีรายละเอียดดังนี้

ในการศึกษานี้ ข้อคำถามที่เชื่อมโยงถึงความต้องการการสนับสนุนในการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ จะสะท้อนใน ๒ ลักษณะคือ ความต้องการการสนับสนุนในภาคปฏิบัติและความต้องการความรู้ กล่าวคือ

ความต้องการการสนับสนุนในภาคปฏิบัติ ประกอบไปด้วยคำถาม ดังนี้

- ต้องการการอบรมเกี่ยวกับผู้สูงอายุหรือการเตรียมตัวก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ
- ต้องการการสนับสนุนในด้านการทำกิจกรรมนันทนาการและการพบปะสังสรรค์
- ต้องการโอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ
- ต้องการข้อมูลเกี่ยวกับชมรมหรือสมาคมต่าง ๆ
- ต้องการข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งประกอบอาชีพหลังจากเข้าสู่วัยสูงอายุ
- ต้องการความสะดวกและการให้คำแนะนำเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ
- ต้องการสวัสดิการด้านต่างๆ สำหรับผู้ที่กำลังจะเข้าสู่วัยสูงอายุ

ความต้องการความรู้ ประกอบไปด้วยคำถาม ดังนี้

- ความรู้เกี่ยวกับวิธีการออกกำลังกายที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ
- ความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตัวเมื่อเป็นผู้สูงอายุ
- ความรู้เกี่ยวกับโรคและการป้องกันโรคที่อาจเกิดขึ้นกับผู้สูงอายุ
- ความรู้เกี่ยวกับอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มพูนรายได้ที่เหมาะสมกับวัยสูงอายุ
- ความรู้เกี่ยวกับการนำหลักธรรมคำสั่งสอนทางศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน
- ความรู้เกี่ยวกับสวัสดิการเงินช่วยเหลือที่ผู้สูงอายุควรได้รับ
- ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมในสังคมที่บุคคลสามารถเข้าร่วมได้เมื่อสูงอายุ
- ความรู้เกี่ยวกับการออกแบบปรับปรุงที่อยู่อาศัยให้เหมาะสม
- ความรู้เกี่ยวกับการสงเคราะห์ต่าง ๆ แก่ผู้สูงอายุในประเทศไทย
- ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ
- ความรู้เกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรม ในการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม
- ความรู้เกี่ยวกับงานอดิเรกสำหรับผู้สูงอายุ เช่น ปลูกต้นไม้ งานประดิษฐ์

จากข้างต้น แบบสอบถามเกี่ยวกับความต้องการการสนับสนุนในการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ ทั้งในส่วนของความต้องการการสนับสนุนในเชิงปฏิบัติ และความต้องการความรู้ มีลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) ๕ ระดับ เรียงลำดับจาก ไม่ต้องการ, ต้องการน้อย, ต้องการปานกลาง และต้องการมาก โดยกำหนดระดับมาตรฐานที่เป็นข้อความให้ค่าน้ำหนักเป็นตัวเลข ดังนี้

- “๕” มาก หมายถึง ท่านมีความต้องการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในระดับมาก
- “๓” ปานกลาง หมายถึง ท่านมีความต้องการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในระดับปานกลาง
- “๒” น้อย หมายถึง ท่านมีความต้องการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในระดับน้อย
- “๑” ไม่ต้องการ หมายถึง ท่านไม่มีความต้องการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ

๒) การนิยามตัวแปรเชิงทฤษฎี

(๑) ทฤษฎีบทบาท

ตัวแปรเชิงทฤษฎี จากทฤษฎีบทบาท ประกอบไปด้วย ตัวแปรบทบาทในครอบครัว และตัวแปรการแสดงบทบาทในสังคม โดยมีนิยามเชิงปฏิบัติการและคำถามในการวัดดังต่อไปนี้

(๑.๑) บทบาทในครอบครัว หมายถึง บทบาทที่แรงงานนอกระบบได้แสดงการกระทำนั้น เป็นต้นว่า การเป็นที่ให้คำปรึกษาให้คำแนะนำ การเป็นผู้อบรมสั่งสอน การเป็นผู้ตัดสินใจในกรณีต่าง ๆ เป็นผู้มีส่วนช่วยทางการเงินแก่ครอบครัว และเป็นผู้ดูแลบุตรหลาน โดยในการวัดตัวแปรอาศัยคำถามจากแบบสอบถามข้อ ๑-๕ ในตอนที่ ๓ ก. ซึ่งเป็นกลุ่มข้อคำถามเกี่ยวกับ “การแสดงบทบาทภายในครอบครัว” โดยมีข้อคำถามที่ใช้วัดดังต่อไปนี้ คือ

- การเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำต่าง ๆ แก่บุตร ธิดา และคนในครอบครัว
- การเป็นผู้อบรมสั่งสอนแก่บุตร ธิดา และคนในครอบครัว
- เป็นผู้ตัดสินใจในเรื่องสำคัญต่าง ๆ
- การเป็นผู้ทำหน้าที่หลักในการหารายได้ให้กับครอบครัว
- การเป็นผู้ดูแลหลาน และญาติพี่น้องในครอบครัว

โดยแต่ละคำถามมีเกณฑ์การให้คะแนนเพื่อใช้วัดดังต่อไปนี้ คือ

- “๕” มากที่สุด หมายถึง ท่านได้แสดงบทบาทอย่างมากที่สุด
- “๔” มาก หมายถึง ท่านได้แสดงบทบาทอย่างมาก
- “๓” ปานกลาง หมายถึง ท่านได้แสดงบทบาทอย่างปานกลาง
- “๒” น้อย หมายถึง ท่านได้แสดงบทบาทอย่างน้อย
- “๑” น้อยที่สุด หมายถึง ท่านได้แสดงบทบาทอย่างน้อยที่สุด

(๑.๒) การแสดงบทบาทในชุมชนและสังคม หมายถึง การกระทำหรือพฤติกรรมที่แรงงานนอกระบบได้กระทำใน ๕ เรื่อง ดังต่อไปนี้ ได้แก่ การให้คำปรึกษาแนะนำ การเป็นผู้ตัดสินใจในกรณีต่าง ๆ การเป็นผู้ถ่ายทอดประสบการณ์ความรู้ให้กับชุมชน การเป็นผู้ที่คนในชุมชนให้การเคารพเกรงใจ การเป็นผู้มีบทบาทหลักในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน โดยในการวัดตัวแปรอาศัยคำถามจากแบบสอบถามข้อ ๑-๕ ในตอนที่ ๓ ก. ซึ่งเป็นกลุ่มข้อคำถามเกี่ยวกับ “การแสดงบทบาทในชุมชนและสังคม” โดยมีข้อคำถามที่ใช้วัดดังต่อไปนี้ คือ

- การเป็นผู้มีบทบาทในการให้คำปรึกษาแนะนำแก่คนในชุมชน
- การเป็นผู้มีบทบาทในการตัดสินใจในกรณีต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนของท่าน
- การเป็นผู้มีบทบาทในการถ่ายทอดประสบการณ์ความรู้ให้กับชุมชน
- การเป็นบุคคลที่คนในชุมชนให้ความเคารพเกรงใจ นับถือและยกย่อง
- การเป็นผู้มีบทบาทในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน

โดยแต่ละคำถามมีเกณฑ์การให้คะแนนเพื่อใช้ในการวัดดังต่อไปนี้ คือ

“๕”	มากที่สุด	หมายถึง ท่านได้แสดงบทบาทอย่างมากที่สุด
“๔”	มาก	หมายถึง ท่านได้แสดงบทบาทอย่างมาก
“๓”	ปานกลาง	หมายถึง ท่านได้แสดงบทบาทอย่างปานกลาง
“๒”	น้อย	หมายถึง ท่านได้แสดงบทบาทอย่างน้อย
“๑”	น้อยที่สุด	หมายถึง ท่านได้แสดงบทบาทอย่างน้อยที่สุด

(๒) แนวคิดการสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวที่มีต่อผู้สูงอายุ ๔ ด้าน คือ การสนับสนุนทางสังคมด้านการยอมรับและเห็นคุณค่า, การสนับสนุนทางสังคมด้านสิ่งของและเงินทอง, การสนับสนุนทางสังคมด้านข้อมูล ข่าวสารและคำแนะนำ และการสนับสนุนทางสังคมด้านอารมณ์ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

(๒.๑) การสนับสนุนทางสังคมด้านการยอมรับและเห็นคุณค่า หมายถึง การให้การยอมรับ การให้เกียรติ ให้ความเคารพ และเห็นคุณค่าความสำคัญระหว่างคนในครอบครัวที่มีต่อผู้สูงอายุ

ข้อคำถามเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวที่มีต่อผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าของ Likert (Likert Scale) มีคำตอบให้เลือก ๕ ระดับ โดยมีคำถามการสนับสนุนทางสังคมด้านการยอมรับและเห็นคุณค่า จำนวน ๓ ข้อ (ข้อคำถามดัดแปลงจากการศึกษาของ ยุวดี ฤกษ์วัฒนากรณ์, ๒๕๓๗) ซึ่งใช้ในการวัดตัวแปรดังกล่าว โดยคำถามจะปรากฏละเอียดอยู่ในแบบสอบถามข้อ ๑-๓ ในตอนที่ ๓ ข. ดังนี้

- คนในครอบครัวยอมรับในประสบการณ์ความสามารถของท่านที่ท่านมีความรู้และเชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ เช่น การประกอบอาหาร การประดิษฐ์งานฝีมือ
- คนในครอบครัวให้ความสำคัญและให้เกียรติท่าน
- คนในครอบครัวมักจะแนะนำเพื่อนฝูงหรือผู้มีฐานะมาติดต่อให้รู้จักทักทายและทำความเคารพ

(๒.๒) การสนับสนุนทางสังคมด้านสิ่งของและเงินทอง หมายถึง การช่วยเหลือในรูปแบบของวัตถุสิ่งของและเงินทองระหว่างคนในครอบครัวที่มีต่อผู้สูงอายุ

ข้อคำถามเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวที่มีต่อผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าของ Likert (Likert Scale) มีคำตอบให้เลือก ๕ ระดับ โดยมีคำถามการสนับสนุนสังคมด้านสิ่งของและเงินทอง จำนวน ๓ ข้อ (ข้อคำถามดัดแปลงจากการศึกษาของ ยุวดี กุญชรวัฒนากรณ์, ๒๕๓๗) ซึ่งใช้ในการวัดตัวแปรดังกล่าว โดยคำถามจะปรากฏอยู่ในแบบสอบถามข้อ ๔-๖ ในตอนที่ ๓ ข. ดังนี้

- คนในครอบครัวมอบเงินให้ใช้จ่ายส่วนตัวสำหรับซื้อของเล็ก ๆ น้อย ๆ หรือตามศรัทธา
- คนในครอบครัวให้ความไว้วางใจฝากเงินทองไว้ที่ท่านเมื่อมีความจำเป็นก็จะขอเอาจากท่าน
- คนในครอบครัวช่วยเหลือด้านเงินทองโดยท่านไม่ต้องเอ่ยปาก

(๒.๓) การสนับสนุนทางสังคมด้านข้อมูลและข่าวสาร หมายถึง การให้ข้อมูล แจ้งข่าวสาร/คำแนะนำที่สามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นเนื่องจากภาวะการณ์นั้น ๆ ระหว่างคนในครอบครัวที่มีต่อผู้สูงอายุ

ข้อคำถามเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวที่มีต่อผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าของ Likert (Likert Scale) มีคำตอบให้เลือก ๕ ระดับ โดยมีคำถามการสนับสนุนทางสังคมด้านข้อมูล ข่าวสารและคำแนะนำ จำนวน ๓ ข้อ (ข้อคำถามดัดแปลงจากการศึกษาของ ยุวดี กุญชรวัฒนากรณ์, ๒๕๓๗) ซึ่งใช้ในการวัดตัวแปรดังกล่าว โดยคำถามจะปรากฏอยู่ในแบบสอบถามข้อ ๗-๙ ในตอนที่ ๓ ข. ดังนี้

- คนในครอบครัวมักจะเล่าเรื่องราวต่าง ๆ นอกบ้าน เช่น เรื่องของเพื่อนบ้าน เพื่อนฝูง เรื่องของการทำงาน เรื่องของชุมชนหรือเรื่องการเมืองให้ฟัง
- คนในครอบครัวให้คำแนะนำ/ข้อมูลเมื่อเวลาเจ็บไข้หรือไม่สบาย ถึงวิธีการปฏิบัติตนหรือการขอตรวจรักษาจากแพทย์
- คนในครอบครัวให้คำแนะนำ/ข้อมูลกรณีที่ต้องมีธุระติดต่อภายนอก เช่น ติดต่อหน่วยงานราชการ หรือการเดินทางติดต่อธุระ

(๒.๔) การสนับสนุนทางสังคมด้านอารมณ์ หมายถึง ความรู้สึกเห็นอกเห็นใจ การดูแลเอาใจใส่ การให้กำลังใจ การแสดงความรักความผูกพันต่อกัน การยอมรับนับถือและเห็นคุณค่าระหว่างคนในครอบครัวที่มีต่อผู้สูงอายุ

ข้อคำถามเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวที่มีต่อผู้ตอบแบบสอบถาม ลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าของ Likert (Likert Scale) มีคำตอบให้เลือก ๕ ระดับ โดยมีคำถามการสนับสนุนทางสังคมด้านอารมณ์ จำนวน ๓ ข้อ (ข้อคำถามดัดแปลงจากการศึกษาของยุวดี กุญชรวัฒนากรณ์, ๒๕๓๗) ซึ่งใช้ในการวัดตัวแปรดังกล่าว โดยคำถามจะปรากฏอยู่ในแบบสอบถามข้อ ๑๐-๑๒ ในตอนที่ ๓ ข. ดังนี้

- ท่านมักจะรับประทานอาหารกับคนในครอบครัว
- คนในครอบครัวมักจะเป็นห่วงและซักถามเมื่อท่านไปอยู่นอกบ้านคนเดียว
- คนในครอบครัวต่างคนต่างอยู่ไม่มีใครสนใจใคร

คำตอบที่กำหนดให้ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกตอบเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวที่มีต่อผู้สูงอายุ มี ๕ ระดับ ดังนี้

- “๕”

มากที่สุด

หมายถึง

ท่านได้รับการสนับสนุนในระดับที่มากที่สุด
- “๔”

มาก

หมายถึง

ท่านได้รับการสนับสนุนในระดับที่มาก
- “๓”

ปานกลาง

หมายถึง

ท่านได้รับการสนับสนุนในระดับที่ปานกลาง
- “๒”

น้อย

หมายถึง

ท่านได้รับการสนับสนุนในระดับที่น้อย
- “๑”

น้อยที่สุด

หมายถึง

ท่านได้รับการสนับสนุนในระดับที่น้อยที่สุด

มาตราส่วนประมาณค่าของ Likert (Likert Scale) ข้างต้น มีลักษณะค่าคะแนนดังนี้

ความคิดเห็น	ค่าคะแนนของข้อความเชิงบวก (+)	ค่าคะแนนของข้อความเชิงลบ (-)
มากที่สุด	๕	๑
มาก	๔	๒
ปานกลาง	๓	๓
น้อย	๒	๔
น้อยที่สุด	๑	๕

(๓) ทฤษฎีสัมพันธภาพในครอบครัว หมายถึง สภาพความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวของผู้สูงอายุ

ข้อคำถามเกี่ยวกับสัมพันธภาพในครอบครัวของผู้ตอบแบบสอบถาม (ข้อคำถามดัดแปลงจากการศึกษาของ ดาราพร มังคละภินันท์, ๒๕๔๕) ลักษณะคำถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่าของ Likert (Likert Scale) มีคำตอบให้เลือก ๕ ระดับ โดยมีคำถามทั้งหมด ๑๕ ข้อ มีทั้งข้อความในเชิงบวกและเชิงลบ ซึ่งในการวัดตัวแปรดังกล่าว คำถามจะปรากฏอยู่ในแบบสอบถาม ข้อ ๑-๑๕ ในตอนที่ ๓ ค. ดังนี้

- สมาชิกในครอบครัวให้ความเคารพนับถือท่าน
- สมาชิกในครอบครัวมักจะขอคำปรึกษาจากท่านเมื่อมีปัญหา
- ท่านสามารถแก้ไขปัญหาหรือไกล่เกลี่ยกรณีเกิดความขัดแย้งในครอบครัวได้
- สมาชิกในครอบครัวมีความห่วงใยและเอื้ออาทรต่อท่าน
- สมาชิกในครอบครัวมักจะมีความเห็นขัดแย้งหรือไม่เชื่อฟังท่าน
- ท่านเป็นผู้วางแผนและดูแลสภาพความเป็นอยู่ของสมาชิกภายในครอบครัว
- เมื่อท่านเจ็บป่วยสมาชิกในครอบครัวเอาใจใส่ดูแลท่าน
- เวลาท่านมีปัญหาสมาชิกในครอบครัวสามารถให้ความช่วยเหลือท่านได้
- ท่านมีกิจกรรมร่วมกันกับสมาชิกในครอบครัวเป็นประจำ
- ท่านรู้สึกว่าคุณมีความห่างเหินกับบุคคลในครอบครัว
- สมาชิกในครอบครัวสนใจเข้าพบปะพูดคุยกับท่าน
- สมาชิกในครอบครัวรักในตัวท่าน
- ท่านและสมาชิกในครอบครัวดูโทรทัศน์ร่วมกันเสมอ
- ท่านและสมาชิกในครอบครัวไปเที่ยวพักผ่อนนอกบ้านเสมอ
- ท่านและสมาชิกในครอบครัวจะรับประทานอาหารร่วมกันทุกมื้อ

คำตอบที่กำหนดให้ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกตอบเกี่ยวกับการสนับสนุนทางสังคมของครอบครัวที่มีต่อผู้สูงอายุ มี ๕ ระดับ ดังนี้

- “๕” ใช้อย่างยิ่ง หมายถึง ท่านและสมาชิกครอบครัว มีความสัมพันธ์กันเป็นประจำตลอดเวลา
- “๔” ใช่ หมายถึง ท่านและสมาชิกครอบครัว มีความสัมพันธ์กันเป็นประจำ
- “๓” ไม่แน่ใจ หมายถึง ท่านและสมาชิกครอบครัว มีความสัมพันธ์กันเป็นบางครั้ง
- “๒” ไม่ใช่ หมายถึง ท่านและสมาชิกครอบครัว มีความสัมพันธ์กันนับครั้งได้หรือเกือบจะไม่มีความสัมพันธ์กันเลย
- “๑” ไม่ใช้อย่างยิ่ง หมายถึง ท่านและสมาชิกครอบครัว ไม่มีความสัมพันธ์กันเลย

มาตราส่วนประมาณค่าของ Likert (Likert Scale) มีลักษณะค่าคะแนนดังนี้

ความคิดเห็น	ค่าคะแนนของข้อความเชิงบวก (+)	ค่าคะแนนของข้อความเชิงลบ (-)
ใช้อย่างยิ่ง	๕	๑
ใช่	๔	๒
ไม่แน่ใจ	๓	๓
ไม่ใช่	๒	๔
ไม่ใช้อย่างยิ่ง	๑	๕

(๔) ทฤษฎีการแยกตัวออกจากสังคม หมายถึง สภาพชีวิตความเป็นอยู่และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคมของผู้สูงอายุ ซึ่งข้อคำถามที่มุ่งสะท้อนถึงความสัมพันธ์ในกิจกรรมระหว่างผู้ตอบแบบสอบถามกับผู้อื่นในสังคม (ข้อคำถามอ้างอิงจากการศึกษาของ ยวดี กฤษวัฒนาภรณ์, ๒๕๓๗) โดยในการวัดการแยกตัวออกจากสังคมปรากฏในแบบสอบถามข้อที่ ๑-๔ ในตอนที่ ๓ ง. มีรายละเอียดของข้อคำถาม การให้คะแนนและการแบ่งกลุ่ม ดังนี้

(๔.๑) ปัจจุบันท่านอาศัยอยู่กับบุคคลใดต่อไปนี้

- อยู่คนเดียว
- คู่สมรส
- คู่สมรสและบุตร
- คู่สมรส บุตร และญาติ
- คู่สมรสและญาติ
- บุตร
- ญาติพี่น้อง
- อื่น ๆ โปรดระบุ.....

การแบ่งกลุ่ม

ในการวัดเกี่ยวกับทฤษฎีการแยกตัวออกจากสังคม ข้อคำถามเกี่ยวกับลักษณะการพักอาศัยอยู่ของผู้ตอบแบบสอบถาม สามารถให้คะแนนและแบ่งกลุ่มได้เป็น ๒ กลุ่ม คือ

การอยู่คนเดียว คือ เป็นการแยกตัวออกจากสังคม = ๑

การอยู่ร่วมกับคู่สมรส และ/หรือบุตร และ/หรือญาติพี่น้อง คือ การไม่ได้แยกตัวออกจากสังคม = ๐

(๔.๒) กรณีที่อยู่คนเดียว สาเหตุที่อยู่คนเดียว

- คู่สมรสเสียชีวิต
- คู่สมรสเสียชีวิตและบุตรแยกครอบครัว
- ถูกทอดทิ้ง
- ไม่สามารถอยู่ร่วมกับใครได้
- อื่น ๆ โปรดระบุ.....

ในส่วนนี้เป็นข้อคำถามที่ไม่ได้ใช้ในการวัดเกี่ยวกับทฤษฎีการแยกตัวออกจากสังคมว่าผู้ตอบแบบสอบถามแยกหรือไม่ได้แยกตัวออกจากสังคม แต่เป็นข้อคำถามนี้เป็นการถามเพื่อต้องการทราบข้อมูลเพิ่มเติมในกรณีที่ผู้ตอบแบบสอบถามอยู่คนเดียวถึงสาเหตุของการอยู่คนเดียว

(๔.๓) ท่านได้เข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด

- ไม่เคยปฏิบัติเลย
- ปฏิบัติเป็นบางครั้ง
- ปฏิบัติเป็นประจำ

การให้คะแนนและการแบ่งกลุ่ม

ในการวัดความสม่ำเสมอในการเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในวันสำคัญต่าง ๆ ของผู้ตอบแบบสอบถาม มีการแบ่งกลุ่มได้ ดังนี้

ไม่เคยปฏิบัติเลย แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้ที่แยกตัวออกจากสังคมอย่างชัดเจน	= ๑
ปฏิบัติเป็นบางครั้ง แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้ที่พยายามอยู่ในสังคมเป็นครั้งคราว	= ๒
ปฏิบัติเป็นประจำ แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้ที่มีความสนใจในสังคมที่อยู่อย่างแท้จริง	= ๓

(๔.๔) การพบปะเพื่อนฝูงของท่าน

- ไม่มีการพบปะ
- มีเป็นครั้งคราว
- มีเป็นประจำ

การให้คะแนนและการแบ่งกลุ่ม

ในการวัดการพบปะเพื่อนฝูงของผู้ตอบแบบสอบถาม มีการให้คะแนนและแบ่งกลุ่มได้ ดังนี้

ไม่เคยพบปะเพื่อนฝูงเลย แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้ที่แยกตัวออกจากสังคมอย่างชัดเจน	= ๑
พบปะเพื่อนฝูงเป็นบางครั้ง แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้ที่พยายามอยู่ในสังคมเป็นครั้งคราว	= ๒
พบปะเพื่อนฝูงเป็นประจำ แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้ที่มีความสนใจในสังคมที่อยู่อย่างแท้จริง	= ๓

๗. การทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) การตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้าง (Constructed Validity) และความเที่ยงแบบสอดคล้องภายใน (Internal Consistency Reliability) เป็นสิ่งที่ผู้วิจัยให้ความสำคัญก่อนนำแบบสอบถามซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจริง ซึ่งการทดสอบทั้งความตรงและความเที่ยงเป็นสิ่งจำเป็น โดยในการทดสอบความตรงเชิงเนื้อหา ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปขอคำแนะนำและคำปรึกษาจากที่ปรึกษาโครงการซึ่งได้มีการปรับเปลี่ยนคำและประโยคที่ใช้ให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น ลดทอนจำนวนข้อคำถามให้มีความกระชับ และสะดวกต่อการตอบของผู้ตอบแต่ยังคงคำถามที่ต้องการคำตอบอย่างแน่ชัด สำหรับการทดสอบความตรงเชิงโครงสร้างและความเที่ยงแบบสอดคล้องกันภายในได้อาศัยการเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเพื่อนำมาทดสอบทางสถิติ (Pre-Test) จำนวนเบื้องต้น ๓๐ คนในเขตกรุงเทพมหานคร โดยการทดสอบทางสถิติที่อาศัยการวิเคราะห์องค์ประกอบหลัก (Principal Component Analysis: PCA) หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า การวิเคราะห์ปัจจัย (Factor Analysis) ในการตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้างสำหรับชุดของข้อคำถามที่มีลักษณะหลายมิติแล้วต้องการทดสอบว่าข้อคำถามต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นนั้นสามารถสะท้อนให้เห็นมิติตามแนวคิดหรือทฤษฎีที่กล่าวไว้ได้ตรงตามโครงสร้างหรือไม่ อย่างไร สำหรับการทดสอบความเที่ยงแบบสอดคล้องภายในได้อาศัยสถิติในการวัดความสอดคล้องในกรณีที่มีระดับการวัดแบบเรียงลำดับ ได้แก่ ๑-๔ และ ๑-๕ เช่น เห็นด้วยอย่างยิ่ง เห็นด้วย ไม่แน่ใจ ไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง เป็นต้น โดยอาศัยค่าสัมประสิทธิ์ของ Cronbach (Cronbach's Alpha Coefficient) และอาศัยค่า Kuder-Richardson Formula ๒๐ หรือ KR-๒๐ สำหรับข้อคำถามที่มีระดับการวัดแบบ ๒ ค่า ได้แก่ ๐ กับ ๑ เช่น ทำ/ไม่ทำ พร้อม/ไม่พร้อม เป็นต้น (ภาคผนวก ข: แบบสอบถามก่อนการตรวจสอบเครื่องมือ และภาคผนวก ค: ผลการตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล) เมื่อทำการตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมเป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงจะสามารถนำแบบสอบถามที่ผ่านกระบวนการตรวจสอบไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจริงต่อไปตามที่ได้อธิบายในรายละเอียดของข้อคำถามในแต่ละตอนในหัวข้อที่ ๕ และ ๖ ที่ผ่านมา

๘. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

๘.๑ การติดต่อประสานคนในพื้นที่ การลงภาคสนามและการติดต่อนักวิจัยภาคสนาม

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษานี้มีความจำเป็นต้องขอความอนุเคราะห์และความร่วมมือจากคนในพื้นที่เพื่อประสานและขอลงพื้นที่เก็บข้อมูลจริงใน ๕ ภูมิภาค มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ คือ

๑) ในเขตพื้นที่จังหวัดกรุงเทพมหานครและจังหวัดนครนายก ผู้ช่วยนักวิจัยเป็นผู้รับผิดชอบเก็บข้อมูลจริงในพื้นที่ โดยมีทีมงานเก็บข้อมูลเป็นนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาโท คณะต่าง ๆ อาทิเช่น สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา วารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน สังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นผู้รับผิดชอบ

๒) ในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยได้ขอความอนุเคราะห์จากท่านอาจารย์อัมพร ปวงรังสี อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตล้านนาเชียงราย เป็นผู้รับผิดชอบจัดหาทีมเก็บข้อมูลในภาคสนาม

๓) ในเขตพื้นที่จังหวัดหนองคาย ผู้วิจัยได้ขอความอนุเคราะห์จากท่านอาจารย์ขวัญสุภาภรณ์ พันธุ์เกษม อาจารย์ประจำภาควิชาการพัฒนชุมชน คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธาธานี ร่วมกับนักศึกษาด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย เป็นผู้รับผิดชอบการเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนาม

๔) ในเขตพื้นที่จังหวัดตรัง นักวิจัยได้ขอความอนุเคราะห์จากท่านอาจารย์รุ่งนภา เทพภาพ วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง ซึ่งมีเครือข่ายนักศึกษาที่มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่จังหวัดตรัง เป็นผู้รับผิดชอบการเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนาม

เมื่อได้ผู้รับผิดชอบเก็บข้อมูลในแต่ละภูมิภาคแล้ว ได้มีการประชุมทีมวิจัยโดยหัวหน้าโครงการวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยได้ลงพื้นที่ในแต่ละภูมิภาคเพื่อวางแผนและประชุมการติดตามการเก็บข้อมูล โดยมีหลักการและวิธีการเก็บข้อมูลดังนี้ คือ (๑) ประสานงานติดต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เพื่อประสานความร่วมมือในการติดต่อผู้นำชุมชนและกลุ่มตัวอย่างตามบัญชีรายชื่อที่สุ่มได้ (๒) ติดต่อประสานงานกับผู้นำชุมชน ประธานชุมชน (ในเขตเมือง) ผู้ใหญ่บ้าน (ต่างจังหวัด) เพื่อจัดทำกรอบตัวอย่าง และขอความอนุเคราะห์ให้ผู้นำชุมชนเหล่านี้ประสานงานกับกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่รับผิดชอบเพื่อนัดหมาย วัน เวลา และสถานที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล (๓) ลงพื้นที่ตามวันเวลาที่นัดหมายเพื่อเก็บข้อมูล (ภาคผนวก ง: รายชื่อบุคคลผู้ติดต่อประสานงานการเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละพื้นที่)

๘.๒ การอบรมพนักงานสัมภาษณ์หรือทีมเก็บข้อมูล

การอบรมพนักงานสัมภาษณ์หรือทีมเก็บแบบสอบถามทางผู้วิจัยได้มีการประชุมเพื่อวางแผนในการดำเนินงานดังนี้ คือ ได้มีการวางแผนและอบรมในเรื่องของการสร้างกรอบตัวอย่าง โดยเป็นการประชุมทำความเข้าใจในการสร้างกรอบตัวอย่างในกลุ่มแรงงานนอกระบบและได้มีการอบรมในรอบที่สองภายหลังจากที่มีการสร้างกรอบตัวอย่างเสร็จสิ้นแล้ว โดยจะเป็นการทำความเข้าใจแบบสอบถามว่ามีวัตถุประสงค์อย่างไร และในแต่ละข้อคำถามมีลักษณะเป็นเช่นไร เพื่อที่จะได้สร้างความเข้าใจให้กับทีมงานที่ลงภาคสนามและสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างที่สุ่มเลือกมาได้ ในส่วนของภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือนั้นผู้วิจัยได้เดินทางไปประชุมร่วมกันกับทีมอาจารย์มหาวิทยาลัยในพื้นที่ทั้งสองพื้นที่และร่วมประชุมกับทีมเก็บข้อมูลเพื่อการอธิบายที่มาของโครงการและอธิบายถึงการสร้างกรอบตัวอย่าง การสุ่มตัวอย่าง การอธิบายแบบสอบถาม และการทำความเข้าใจแบบสอบถามให้กับทีมสัมภาษณ์ด้วยเช่นกัน (ภาคผนวก จ: วันเวลาอบรมพนักงานสัมภาษณ์ในแต่ละพื้นที่)

๘.๓ ขั้นตอนการสร้างกรอบตัวอย่าง

๑) ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ได้ดำเนินการสร้างกรอบตัวอย่างในเดือนตุลาคม – ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ โดยทางทีมผู้ช่วยนักวิจัยได้ดำเนินการสร้างกรอบตัวอย่างโดยการประสานและขอความอนุเคราะห์ไปยังสำนักงานเขตทั้ง ๖ เขตที่สุ่มเลือกมาได้เพื่อขอเบอร์โทรและเบอร์ติดต่อผู้นำชุมชนหรือประธานชุมชนในแต่ละเขตทั้ง ๖ เขตที่มีแรงงานนอกระบบอาศัยอยู่ ขณะเดียวกันทางคณะผู้ช่วยวิจัยได้ติดต่อประสานไปยังประธานชุมชน หรือผู้นำชุมชนเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการสร้างกรอบตัวอย่างและติดต่อประสานงานกับแรงงานนอกระบบในพื้นที่เพื่อขอชื่อ ที่อยู่ เบอร์ติดต่อ และนัดหมายไว้เพื่อเก็บข้อมูลจริงในเวลาต่อไป

๒) ในเขตพื้นที่จังหวัดนครนายก ซึ่งเป็นพื้นที่ภาคกลาง ทางคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ทั้งในระดับเทศบาลเมืองนครนายก เทศบาลตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่เพื่อติดต่อประสานงานกับผู้ใหญ่บ้าน หรือประธานชุมชนเพื่อขอความอนุเคราะห์สร้างกรอบตัวอย่างและประสานงานกับแรงงานนอกระบบในพื้นที่ที่อยู่จริงในพื้นที่นั้น ๆ และจัดทำบัญชีกรอบตัวอย่างโดยมีการระบุชื่อ ที่อยู่ และช่องทางการติดต่อสื่อสาร

๓) ในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงราย คณะผู้วิจัยได้ติดต่อประสานงานกับอาจารย์ในพื้นที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงรายเขตล้านนาเชียงรายในการส่งนักศึกษาที่สนใจไปยังอำเภอ ชุมชน ที่สุ่มเลือกมาได้เพื่อสร้างกรอบตัวอย่างและจัดทำบัญชีรายชื่อกรอบตัวอย่างเช่นเดียวกัน

๔) ในเขตพื้นที่จังหวัดหนองคาย คณะผู้วิจัยได้ติดต่อประสานกับอาจารย์ประจำในมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานีและอาจารย์ประจำในมหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคายในการประสานงานกับหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ที่สุ่มตัวอย่างมาได้เพื่อติดต่อประสานงานกับผู้นำชุมชน ประธานชุมชน หัวหน้ากลุ่มต่าง ๆ ในการสร้างกรอบตัวอย่างและจัดทำบัญชีรายชื่อ

๕) ในเขตพื้นที่จังหวัดตรัง คณะผู้วิจัยได้ประสานกับนักศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ซึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่จังหวัดตรังให้ดำเนินการสร้างกรอบตัวอย่าง โดยได้มีการประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งในระดับเทศบาลนคร เทศบาลตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อประสานงานในการจัดทำบัญชีรายชื่อและกรอบตัวอย่างแรงงานนอกระบบในพื้นที่จังหวัดตรัง

๘.๔ ขั้นตอนการสุ่มตัวอย่างและการเก็บข้อมูลจริง

เมื่อคณะผู้วิจัยได้สร้างกรอบตัวอย่างและบัญชีรายชื่อของแรงงานนอกระบบคณะผู้วิจัยได้ทำการสุ่มอย่างเป็นรายจังหวัดและเป็นรายพื้นที่เพื่อจัดทำเป็นบัญชีตัวอย่างที่ทำการเก็บข้อมูลจริง โดยทำการสุ่มตัวอย่างแรงงานนอกระบบตามบัญชีรายชื่อที่จัดทำขึ้นในกรอบตัวอย่างที่ได้ ซึ่งคณะผู้วิจัยเป็นผู้จัดทำกรสุ่มตัวอย่างอย่างสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling: SRS) แล้วจึงส่งรายชื่อให้กับผู้รับผิดชอบในแต่ละเขตพื้นที่อีกครั้งก่อนทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจริงต่อไป โดยการย้อนกลับไปนัดหมายและสอบถามแรงงานนอกระบบที่ตกเป็นตัวอย่างเพื่อทำการสอบถามโดยอาศัยแบบสอบถามที่สร้างขึ้นต่อไป

๘.๕ การบันทึกข้อมูลและการจัดส่งแบบสอบถามคืน

การบันทึกข้อมูลทางคณะผู้วิจัยได้ส่งให้ทีมเก็บข้อมูลเป็นผู้บันทึกข้อมูลจากแบบสอบถาม และมีผู้ช่วยนักวิจัยเป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้องในการบันทึกข้อมูล โดยการบันทึกข้อมูลทางผู้วิจัยได้บันทึกลงในโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS (Statistics Package for the Social Sciences) โดยมีการสร้าง template ดังนี้ คือ คุณลักษณะของแบบสอบถาม ได้แก่ เลขที่/ลำดับแบบสอบถาม พื้นที่/ภาค/โซน/ขนาดพื้นที่ จังหวัด และคุณภาพแบบสอบถาม นอกจากนั้นเป็นการบันทึกข้อมูลในเรื่องข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นต้นว่า เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพ การมีบุตร ลักษณะครอบครัว ภูมิสำเนา และลักษณะบุคลิกภาพส่วนบุคคล นอกจากนั้นเป็นการบันทึกข้อมูลทางเศรษฐกิจ ประกอบไปด้วย ประสิทธิภาพการทำงาน อาชีพเสริมหรืออาชีพรองของแรงงานนอกระบบ รายได้ สถานะของการรายได้กับรายจ่าย เงินออม ภาระหนี้สิน ข้อมูลในเรื่องสุขภาพ ประกอบไปด้วย ลักษณะการเจ็บป่วย ข้อมูลในเรื่อง พื้นฐานทางสังคม ประกอบไปด้วย บุคคลที่จะอาศัยอยู่ด้วยภายหลังอายุ ๖๐ ปี การเป็นสมาชิกของกลุ่มหรือชมรมต่างๆ ในลักษณะของความสัมพันธ์กับเพื่อน และคำถามในตอนท้ายที่ ๒ ข้อคำถามในเรื่องทัศนคติของการเตรียมความพร้อมก่อนการเข้าสู่แรงงานนอกระบบ ความเห็นต่อการให้ความสำคัญต่อการเตรียมความพร้อมก่อนการเข้าสู่วัยสูงอายุ ทัศนคติของแรงงานนอกระบบที่มีต่อบทบาทบุคคล กลุ่ม องค์กรต่าง ๆ และความต้องการการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ คำถามในส่วนของการแนวคิดและทฤษฎีทางสังคมวิทยากับการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ ประกอบไปด้วย บทบาทของแรงงานนอกระบบในการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ โดยประกอบไปด้วย การแสดงบทบาทภายในครอบครัว การแสดงบทบาทในชุมชนและสังคม การยอมรับและเห็นคุณค่า ด้านสิ่งของและเงินทอง ด้านข้อมูลข่าวสารและการให้คำแนะนำ ด้านอารมณ์ และคำถามในเรื่องสัมพันธภาพในครอบครัวกับการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ และการแยกตัวเองออกจากสังคม คำถามในเรื่องของระดับการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่วัยสูงอายุในมิติต่างๆ ดังนี้คือ (๑) มิติทางด้านสังคม ได้แก่ มิติด้านบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไป มิติในด้านสัมพันธภาพในครอบครัว ชุมชน สังคม ด้านสวัสดิการ ด้านใช้เวลาว่าง และงานอดิเรก (๒) มิติทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ด้านการวางแผนการเงิน ด้านการเตรียมการสอน ด้านการประกอบอาชีพอิสระที่เหมาะสมกับวัย (๓) มิติด้านสุขภาพ ประกอบไปด้วย การเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านร่างกายและสุขภาพ ด้านการเตรียมความพร้อมด้านจิตใจ ด้านการพึ่งพาตนเอง ด้านการรักษาและการติดตามข้อมูลด้านสุขภาพและจิตใจ และ (๔) มิติที่อยู่อาศัย ประกอบไปด้วย ด้านสถานที่อยู่อาศัย ด้านการปรับปรุงสภาพที่อยู่อาศัยและสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับวัย และด้านการบริการสาธารณะที่เหมาะสมและเอื้ออำนวยต่อการดำเนินชีวิตของผู้สูงวัยจากภาครัฐ โดยเมื่อมีการบันทึกข้อมูลตามที่ผู้วิจัยได้กำหนดแล้ว นักวิจัยภาคสนามจะดำเนินการส่งแบบสอบถามกลับคืนมาพร้อมไฟล์บันทึกข้อมูลสำเร็จรูปที่มีการบันทึกแบบสอบถามเสร็จสิ้นแล้ว เพื่อการตรวจสอบความถูกต้องต่อไปจากส่วนกลาง

๘.๖ กระบวนการตรวจสอบคุณภาพข้อมูล

นักวิจัยได้ให้ความสำคัญกับข้อมูลในภาคสนามเป็นอย่างมาก เนื่องจากตระหนักในเรื่องของคุณภาพของข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่เป็นสำคัญ โดยกำหนดกระบวนการตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลไว้สองส่วนด้วยกัน กล่าวคือ การตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลตั้งแต่ในภาคสนามโดยผู้รับผิดชอบการเก็บข้อมูลในแต่ละพื้นที่ และการตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลโดยส่วนกลาง ซึ่งภายหลังจากที่ผู้รับผิดชอบการเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละพื้นที่ส่งข้อมูลกลับมายังส่วนกลางจะได้มีการตรวจสอบข้อมูลในทุก ๆ ชุดของแบบสอบถามและสุ่มขึ้นมาบางส่วน (ประมาณร้อยละ ๕ ของจำนวนทั้งหมด) เพื่อสอบถามกลับไปยังผู้ประสานงานในพื้นที่เพื่อโทรศัพท์สอบถามความถูกต้องของข้อมูลอีกครั้ง หากเกิดความผิดพลาดและหรือข้อมูลมีปัญหาจะดำเนินการเก็บใหม่ทันทีไม่ว่าจะอาศัยวิธีการทางโทรศัพท์หรือการให้ผู้รับผิดชอบลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลใหม่ นอกจากนี้ คณะนักวิจัยยังได้จัดช่วงวันและเวลาก่อนเก็บข้อมูลในภาคสนามเพื่อทำการอบรมทั้งผู้รับผิดชอบข้อมูลในแต่ละพื้นที่และพนักงานสัมภาษณ์เพื่ออธิบายข้อคำถามต่าง ๆ และทดลองสอบถามจริงเพื่อให้พนักงานสัมภาษณ์มีความรู้ความเข้าใจในข้อคำถามต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นก่อนดำเนินการเก็บข้อมูลในภาคสนามจริง

๙. การนำเสนอและวิเคราะห์ข้อมูล

ภายหลังจากที่ผู้วิจัยได้ข้อมูลจากภาคสนามมาแล้ว การประมวลผลข้อมูลจะอาศัยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติช่วยในการนำเสนอและการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งการนำเสนอผลการศึกษาก็จะประกอบไปด้วย ๓ ส่วนคือ

๑) การนำเสนอข้อมูลเบื้องต้น

ผู้วิจัยจะนำเสนอข้อมูลเบื้องต้นที่ได้ทำการเก็บรวบรวมมาได้ตามตอนต่าง ๆ ของแบบสอบถาม ได้แก่ ข้อมูลคุณลักษณะพื้นฐาน (ข้อมูลทั่วไป ด้านเศรษฐกิจ ภาวะการเจ็บป่วย และด้านสังคม) ทักษะต่อการเตรียมความพร้อมเพื่อก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุ (การเป็นผู้สูงอายุ การให้ความสำคัญกับมิติต่าง ๆ บทบาทของบุคคล กลุ่ม องค์กร สถาบัน และความต้องการสนับสนุน) แนวคิดและทฤษฎี (บทบาท การสนับสนุนทางสังคม สัมพันธภาพของครอบครัว และการแยกตัวออกจากสังคม) และการเตรียมความพร้อม (มิติทางสังคม มิติทางเศรษฐกิจ มิติด้านสุขภาพ และมิติด้านที่อยู่อาศัย) ซึ่งจะนำเสนอข้อมูลในลักษณะของจำนวนและร้อยละเพื่อแสดงให้เห็นคุณลักษณะต่าง ๆ ของแรงงานนอกระบบที่ได้สอบถามในแบบสอบถามทั้ง ๔ ตอน สำหรับข้อคำถามที่มีระดับการวัดแบบช่วงและอัตราส่วน (Interval/Ratio Scale) กล่าวคือ ข้อมูลที่สามารถบอกความแตกต่างในเชิงปริมาณได้ เช่น อายุ ประสบการณ์ทำงาน รายได้ต่อเดือน เป็นต้น ผู้วิจัยจะนำเสนอโดยการแบ่งกลุ่มข้อมูลเพื่อให้เห็นภาพโดยง่าย พร้อมทั้งระบุค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเพิ่มเติม

๒) การวิเคราะห์ข้อมูลการเตรียมความพร้อมเบื้องต้น

ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นสิ่งที่สนใจศึกษาเบื้องต้น คือ การเตรียมความพร้อมในมิติต่าง ๆ ได้แก่ มิติทางสังคม มิติทางเศรษฐกิจ มิติด้านสุขภาพ และมิติด้านที่อยู่อาศัย โดยแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่มคือกลุ่มที่มีความพร้อมทั้งกลุ่มที่ไม่มี โดยอาศัยการนำเสนอในลักษณะของแผนภูมิแท่งเชิงซ้อนแสดงเป็นภาพประกอบ ซึ่งมีความเหมาะสมเพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจของผู้อ่าน อีกทั้งยังสะท้อนภาพต่าง ๆ ของแรงงานนอกระบบตามที่ผู้วิจัยคิดว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจความพร้อมในด้านต่าง ๆ เฉพาะส่วนที่เป็นข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ คุณลักษณะทั่วไปของแรงงานนอกระบบ ด้านเศรษฐกิจ ภาวะสุขภาพ และด้านสังคม

๓) การวิเคราะห์ข้อมูลทัศนคติที่มีต่อการเตรียมความพร้อมและความพร้อมโดยอาศัยวิธีการทางสถิติ

ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาคำตอบในเชิงความสัมพันธ์จะเลือกใช้เทคนิควิธีการทางสถิติที่เหมาะสมกับการวิเคราะห์ข้อมูลที่มีลักษณะแตกต่างกันตามระดับการวัดของข้อมูลที่มี อาทิเช่น การวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ หรือ Multiple Regression (สำหรับข้อมูลที่ตัวแปรตามมีระดับการวัดแบบ Scale) และ การวิเคราะห์การถดถอยแบบโลจิสติก หรือ Logistic Regression (สำหรับข้อมูลที่ตัวแปรตามมีระดับการวัดแบบ Nominal หรือ Ordinal) โดยที่ตัวแปรตามตามกรอบแนวคิดของการวิจัยในที่นี้คือ ทัศนคติที่มีต่อการเตรียมความพร้อมและความพร้อมก่อนที่จะก้าวเข้าสู่วัยสูงอายุ โดยมุ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามทั้งสองตัวข้างต้นกับคุณลักษณะทั่วไปและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมความพร้อมของแรงงานนอกระบบกับการเป็นสังคมสูงอายุในประเทศไทยเป็นสำคัญ

๑๐. การประชุมกลุ่มย่อย

เพื่อตอบคำถามในเชิงลึกถึงสาเหตุและผล รวมทั้งแนวคิดต่าง ๆ ต่อการเตรียมความพร้อมของแรงงานนอกระบบต่อการเป็นสังคมสูงอายุเพิ่มเติมนอกเหนือจากการใช้ระเบียบวิธีเชิงสำรวจในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษารั้งนี้ยังได้อาศัยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการจัดประชุมกลุ่มย่อยของแรงงานนอกระบบในพื้นที่จังหวัดกรุงเทพมหานคร (เขตคลองเตย ชุมชนคลองไผ่สิงห์โต) และจังหวัดนครนายก (บ้านผู้นำชุมชน ตำบลรอบเมือง อำเภอเมือง) กลุ่มละ ๘-๑๐ คน โดยขอความร่วมมือจากผู้นำชุมชนช่วยแนะนำและเชิญมาเข้าร่วมจากบัญชีรายชื่อที่ได้ทำการสุ่มตัวอย่างขึ้นมาได้และได้สัมภาษณ์เพื่อขอข้อมูลโดยอาศัยแบบสอบถามไปแล้ว นอกจากนี้ยังขอให้มีการกระจายความแตกต่างใน ๓ กลุ่มอาชีพ ได้แก่ รับจ้าง ค่าขาย และเกษตรกร ในวันเสาร์และอาทิตย์ที่ ๑๕-๑๖ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๕๔ เพื่อสอบถามในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑) การมองตนเองเป็นผู้สูงอายุ

- ✓ ได้นึกภาพที่เราจะเป็นผู้สูงอายุไว้บ้างหรือไม่ เพราะอะไร (อาจได้รับคำตอบว่าไม่เคย เพราะทำงานตลอดไม่ได้สังกัดหน่วยงานรัฐหรือเอกชน
- ✓ จึงไม่มีกำหนดเกษียณอายุ แล้วจึงทำให้ไม่ได้ให้ความสำคัญในแง่การเกษียณและชีวิตหลังเกษียณ

๒) ความพร้อมและการเตรียมการ

- ✓ มีการเตรียมการแล้วในแง่ไหนบ้าง ในลักษณะใด
- ✓ เงื่อนไขใดที่ทำให้พร้อมและไม่พร้อม
- ✓ ถ้าคิดว่าควรจะเตรียมการไว้อีกก่อน ควรจะเริ่มเมื่ออายุเท่าไร

๓) ความต้องการที่อยากให้รัฐช่วยเหลือจัดการ เช่น.....

- ✓ ด้านเศรษฐกิจ เช่น เบี้ยยังชีพ, ฝึกอาชีพ จำเป็นหรือไม่?
- ✓ ร่างกาย (โรงพยาบาลสำหรับ ส.ว. โดยตรง การบริการในชุมชน และจำหน่ายของเครื่องใช้ราคาถูก)
- ✓ จิตใจ ศูนย์รับปรึกษาปัญหาทางจิตใจ ฯลฯ

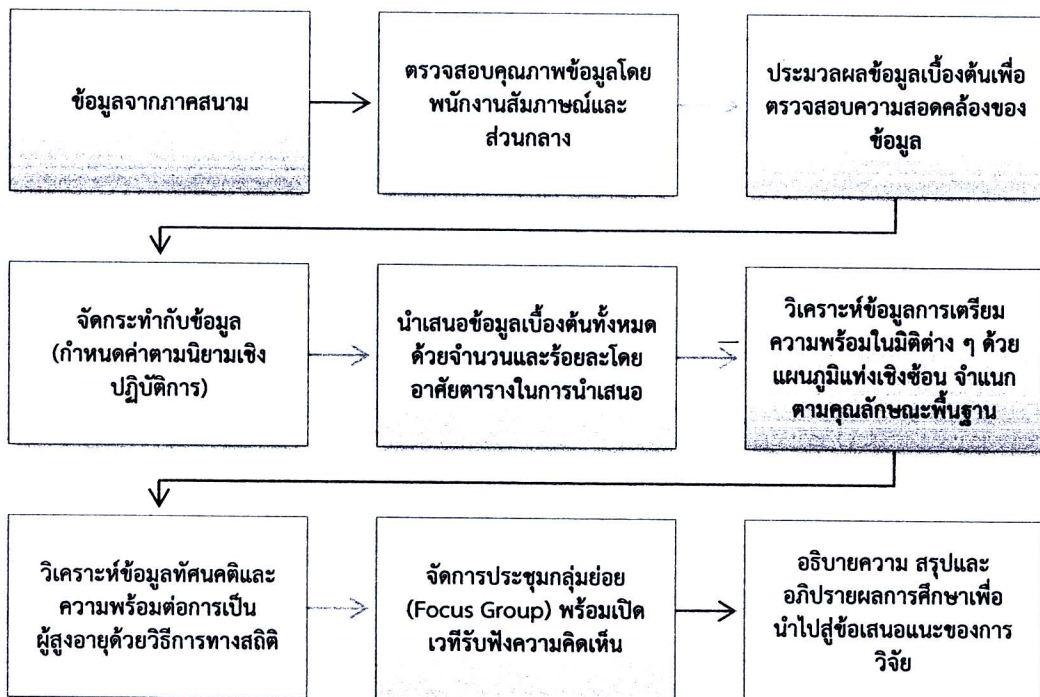
๔) บทบาทของชุมชน

- ✓ ถ้าชุมชนไม่ช่วยเหลือ เราจะลำบากอย่างไรไหม?
- ✓ อยากให้ชุมชนทำหน้าที่อย่างไร? ใครในชุมชนที่พอจะรับหน้าที่ตรงนี้ได้

๕) บทบาทการรับสวัสดิการของรัฐ = ผู้รับและเป็นภาระ

- ✓ คิดว่ารับเบี้ยเปล่า ๆ เป็นการมองตัวเองเป็นภาระสังคมไหม หรือ ภาครัฐมีใจ อย่างไร?
- ✓ แต่ถ้ามีระบบบำนาญที่เป็นสวัสดิการจากรัฐ โดยรัฐช่วยสมทบ คิดว่าเป็นวิธีที่เหมาะสมหรือไม่ที่จะช่วยเหลือผู้สูงอายุได้
- ✓ คิดว่าเราสามารถรับผิดชอบส่วนที่เราสมทบได้หรือไม่? อย่างไร?
- ✓ กองทุนประกันสังคมกับกองทุนการออมแห่งชาติ
- ✓ สิทธิประโยชน์ที่ต้องการ
- ✓ ความเป็นไปได้ที่จะสามารถส่งเงินเข้ากองทุน (เจาะกลุ่มอาชีพ)
- ✓ ความสนใจในการสมัครเข้าร่วมโครงการ

กล่าวโดยสรุป วิธีการจัดการกับข้อมูลสำหรับการศึกษาครั้งนี้จะดำเนินการทั้งหมด ๙ ขั้นตอน ซึ่งผู้วิจัยใคร่ขอนำเสนอด้วยแผนภาพเพื่อสะดวกในการทำความเข้าใจ (ภาพประกอบ ๓-๓)

ภาพประกอบ ๓-๓ ขั้นตอนการดำเนินการและจัดการกับข้อมูล